

*Ярошенко А.О.,
Доктор філософських наук, професор,
НПУ імені М.П.Драгоманова*

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ДОТИЧНОСТІ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Пріоритетом розвитку суспільства у ХХІ столітті, як визнало світове співтовариство, беззаперечно є якість освіти, якому підпорядковані всі інші показники людського життя. Ми є свідками якісних змін як у розвитку цивілізації, так і обставин життя людини, а значить у функціонуванні освіти й розумінні її якості. У виступах науковців, зазначається, що якість освіти є наріжним каменем сучасної парадигми освіти, безперечним пріоритетом освітньої політики більшості країн, і Україна не стала винятком у цьому процесі. Адже світ збагнув, що у високотехнологічному інформаційному суспільстві, системі інновацій, якість освіти стає головним аргументом людського розвитку, в забезпеченні такого рівня життєвої та професійної компетентності людини, який би задовольняв її прагнення до самовдосконалення і саморозвитку і, як наслідок, потреби суспільства в освічених і висококультурних громадянах.

Якісна освіта розглядається сьогодні як один з індикаторів високої якості життя, інструмент соціальної та культурної злагоди, економічного зростання та декларується як на міжнародному так і вітчизняному рівнях.

Адже, будь-яка держава і Україна в тому числі, що дбає про свій рейтинг цивілізованості у світі та про своє майбутнє, повинна розробляти стратегію і тактику управління якістю освіти. Тим паче, що основою європейських домовленостей у рамках Болонського процесу, до якого приєдналася Україна, є саме якість освіти. Відповідно до його принципів, відповідальність за якість освіти лежить насамперед на кожному окремому навчальному закладі, й у

такий спосіб забезпечується можливість перевірки якості системи навчання на національному і міжнародному рівнях.

Та в першу чергу, суттєвий рух повинен здійснюватися в напрямі національної системи освіти, демократизації освітньої політики, зокрема, децентралізації системи освіти, підвищення самостійності університетів, мобільності викладачів і студентів, впровадження державно-громадського управління навчальним закладом.

В свою чергу, забезпечення високоякісної освіти на всіх етапах та рівнях має не тільки педагогічний чи науковий контекст, а й соціальний, політичний та управлінський аспекти. Тим паче, що перед українським суспільством стоїть проблема дифіциту об'єктивних критеріїв, які мають забезпечувати порівнюваність фахівців, закладів, послуг, програм тощо. Наявність таких критеріїв мали б створювати основу для конкуренції фахівців, закладів, послуг, програм та призводити до підвищення їх якості [5].

З іншого боку, якість освіти напряму впливає на підготовку висококваліфікованого, конкурентноздатного, компетентного, відповідального фахівця, що вільно володіє своєю професією, готового до постійного професійного росту та мобільності, оновленню своїх людських ресурсів.

Досягти таких результатів під час навчання у ВНЗ можна через впровадження компетентнісного підходу, що розглядається як один із напрямків модернізації освіти і такий, що передбачає високу готовність випускників ВНЗ до успішної діяльності в різних сферах завдяки сформованості в них системи ключових компетентностей.

Таким чином, на сьогоднішній день одним з інноваційних підходів в підготовці фахівця є - компетентнісний, що відповідає прийнятій у більшості розвинених країн загальній концепції освітнього стандарту і прямо пов'язаний з переходом в конструюванні змісту освіти і систем контролю його якості на систему ключових компетентностей.

Варто зазначити, що сучасний етап розвитку компетентнісного підходу в освіті характеризується розробкою його концептуальних засад як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками, зокрема визначення переліку і сутності

ключових компетентностей та втілення їх у відповідних освітніх документах.

Так, у документах і матеріалах ЮНЕСКО вказаного періоду окреслюється певне коло компетенцій, які повинні розглядатися всіма як бажаний результат освіти. Ще в 1996 р. у Доповіді Міжнародної комісії з освіти для XXI ст. “Освіта. Прихований скарб” було сформульовано принципи, на яких повинна ґрунтуватися сучасна освіта: навчитися жити разом, навчитися здобувати знання, навчитися працювати, навчитися жити, що по суті і є глобальними компетентностями [3, с. 16-21].

Рада Європи в 1997 році визначила п’ять ключових компетентностей, які необхідні кожному освіченому європейцю: 1) політичні і соціальні компетентності, які передбачають здатність брати на себе відповідальність, брати участь у спільному прийнятті рішень, сприяти вирішенню конфліктів насильницьким шляхом, брати участь у функціонуванні і поліпшенні демократичних інститутів; 2) компетентності, пов’язані з життям у багатокультурному суспільстві – поважне ставлення один до одного, розуміння, здатність жити в мирі з людьми інших національностей, культур, мов і релігій. Вони визначають соціальну зрілість людини; 3) компетентності, які пов’язані з володінням усним та письмовим спілкуванням; 4) компетентності, пов’язані з розвитком інформаційного суспільства, тобто використання нових технологій, ефективно їх застосування тощо; 5) компетентності, що стосуються здатності і бажання вчитися протягом життя [3, с. 16-21].

У 2005 році Європейська комісія затвердила Європейську довідкову систему, яка містить ключові компетентності для навчання впродовж життя і має служити довідковим інструментом для розвитку компетентностей у національних системах освіти. Дана система нараховує вісім найважливіших компетентностей: спілкування рідною мовою; спілкування іноземною мовою; математична компетентність та базові компетентності в галузі науки і техніки; цифрова компетентність; навчання вчитися; міжособистісна, міжкультурна й соціальна компетентність; громадянська компетентність; підприємливість; культурна виразність [3, с. 16-21].

Систему компетенцій в освіті складають такі: ключові, загальнопредметні, предметні [2].

У виборі ключових компетенцій українські вчені керуються принципом їх відбору “відповідно до сфер суспільного життя, в яких сьогодні особистість реалізує себе та проводить свою діяльність” [2, с.67].

В даній статті головна увага приділяється аналізу становленню фахівця соціальної сфери, що являє собою специфічний вид діяльності, спрямованій на соціальний захист особи як вищій цінності, на підтримку і зміцнення її морального, психічного і фізичного здоров'я, різнобічного розвитку. Компетентно здійснювати ці завдання покликаний фахівець соціальної сфери, професіонал високої кваліфікації, що має особово-моральну спрямованість, професійно необхідними якостями.

Як зазначає в своїй дисертації Муниц Є.С. “Формування соціальної компетентності фахівців по соціальній роботі в процесі навчання у ВНЗ”, саме соціальна компетентність є одним зі значних чинників, здатних забезпечити стійку життєдіяльність майбутнього фахівця в усіх сферах професійної діяльності. Очевидний і той факт, що вона є необхідною умовою успішної діяльності студентів - майбутніх фахівців з соціальної роботи, що включає освоєння соціальних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання соціальних функцій, усуває відчуття внутрішнього дискомфорту і блокує можливість конфлікту з соціальним середовищем [4, с.103-106].

Високий рівень соціальної компетентності студентів - майбутніх соціальних працівників - виступає гарантом їх успішної адаптації до умов життя соціуму, що динамічно змінюється, забезпечує перспективність ефективної соціально - професійній реалізації.

Фахівці соціальної сфери покликані забезпечувати процес інтеграції целенаправленого впливу на особу, стимулювати розвиток суб'єктної позиції індивіда в цьому процесі, регулювати взаємовідносини в системі “особа – сім'я – суспільство”. У кожному йдеться про особистісну взаємодію, у рамках якої вирішуються специфічні педагогічні завдання. Саме це вимагає від фахівця соціальної сфери твердого знання відповідних теоретичних і прикладних

розробок психології і педагогіки. Їх сутність в спеціальній літературі позначається поняттями “педагогічний професіоналізм”, “педагогічна компетентність” [1, с. 2].

На сьогоднішній день найбільш продуктивним і змістовним напрямом рішення безлічі взаємозв'язаних проблем (у тому числі, проблем компетентностного підходу) є розробка на локальному рівні стандартів освітньо-професійних компетенцій. Зрозуміло, ці стандарти повинні повністю забезпечувати реалізацію державних освітніх стандартів, але не лише. Саме процес розробки цих стандартів може виявитися тим майданчиком, на якому науково-освітнє співтовариство, регіональні і муніципальні органи управління освітою, бізнес і недержавні організації зможуть погоджувати свої інтереси у сфері розвитку кадрового, ширше за те, людського потенціалу відповідних територій. Ця діяльність може стати запускаючим механізмом становлення інституціональної системи громадянського суспільства в освіті.

Контури інформаційної цивілізації формують принципово іншу систему цінностей. У центрі її - індивід, що вільно самореалізується, індивід, здатний до гнучкої зміни способів і форм життєдіяльності на основі комунікації позитивного типу і принципу соціальної відповідальності. Основа нової структури цінностей складає позиція, яку можна назвати компетенція.

Список використаної літератури

1. Громкова М.Т. Психология и педагогика профессиональной деятельности / М.Т. Громкова. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. - 415 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
3. Локшина О. Розвиток компетентнісного підходу в освіті Європейського Союзу / О.Локшина // Шлях освіти. – 2007. - № 4. – С. 16-21.
4. Муниц Е.С. Формирование социальной компетентности специалистов по социальной работе в процессе обучения в вузе/ Е.С.Муниц // Вестник калининградского юридического института МВД России. Вып.1 (17): научно-теоретический журнал. – Калининград. – 2009. – С.103-106.

5. http://www.anovikov.ru/artikle/kacth_obr.htm

*Гуменюк Л.Й.,
кандидат соціологічних наук, доцент,
Львівський державний університет внутрішніх справ*

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасне українське суспільство має розгалужену інфраструктуру системи соціальної допомоги населенню. Проте існуючі соціальні інституції працюють лише на задоволення все зростаючого рівня потреб соціально незахищених верств населення, а не подолання соціальних передумов девіацій. Тому існує необхідність модернізації системи соціальної роботи інформаційного суспільства в умовах трансформації, активізації соціокультурного розвитку особистості. Метою дослідження є визначення основних пріоритетів соціальної роботи в умовах модернізації суспільства, проаналізувавши її можливі трансформаційні зміни.

Затвердження Стратегії розвитку системи соціальних послуг для сім'ї, дітей та молоді на 2009 – 2014 роки (наказ профільного Міністерства сім'ї молоді та спорту від 04.11.2008 року № 4414), стало важливим кроком до підвищення якості та доступності професійних соціальних послуг безпосередньо в громадах. Однак очевидною стала необхідність зміни не окремих складових, а системи в цілому, принципів її організації та функціонування. Це стосується зокрема і недержавних громадських організацій, здатних запропонувати різні інноваційні форми надання соціальних послуг, зокрема послуг, стандарти яких не відпрацьовані, але потреба в яких сформована у представників різних цільових груп. Крім того, повинні бути розроблені загальні принципи та стратегії оцінки ефективності роботи як соціальної служби в цілому, так і її окремих підрозділів, окремих

співробітників, надійні інструменти, які можна застосовувати в різних типах служб, що мають різне територіальне розташування, щоб мати інформацію, яку можна порівняти, доступну для узагальнення й аналізу.

Для підвищення ефективності діяльності системи соціальних служб необхідна, передовсім, координація діяльності державних і суспільних структур, їх тісна співпраця у реалізації *стратегічних напрямків соціальних реформ*: відновлення довіри суспільства до державної політики (шляхом скасування пільг для тих, хто цього не потребує); запровадження механізмів розподілу результатів економічної діяльності, які б стримували подальшу соціальну та економічну поляризацію суспільства (введення в дію закону про податок на багатство, який так і не набув сили). Модернізація сфери соціального забезпечення повинна відобразитись в адресних допомогах, соціальних послугах та успішній соціалізації людей з обмеженими можливостями. сприяння ефективній зайнятості та створення нових робочих місць. Глибока модернізація сфери соціального забезпечення означає перехід до створення можливостей замість долання наслідків. Це означає курс на європейські стандарти.

В умовах інформаційного суспільства, що стосуються сфери зайнятості працівників, ролі інформації й різних форм інтелекту, психології особистості, значення соціальної роботи помітно посилюється. Так, індивід, який потрапив у важкі життєві обставини або знаходиться в них від народження, повинен самосоціалізуватися, тобто сформувати в себе певний рівень соціальної культури. Іншими об'єктами зусиль соціального працівника є окрема родина як джерело відтворення родового життя, професійні та громадські колективи.

Незважаючи на значний підготовчий організаційно-законодавчий процес, через недостатню забезпеченість кваліфікованими кадрами, матеріально-технічними ресурсами та інформаційно-комунікаційними засобами в Україні зроблено лише перші кроки з розбудови ефективної системи соціальної роботи. Не відповідає сучасним викликам суспільства і підготовка фахівців із соціальної роботи в Україні, що зумовлено переважанням передовсім теоретичної складової і слабкою представленістю практичної і професійної

компоненти. Такий стан справ пов'язаний, зокрема, з сучасними тенденціями на ринку праці, які формують замовлення на фахівців з професійними компетенціями і навичками, а також діяльністю в умовах обмежених ресурсів. Проблеми створює і відсутність єдиного підходу до підготовки соціальних працівників у закладах освіти України, зумовлена різнопрофільною спеціалізацією і мультидисциплінарним підходом. Навчальні дисципліни часто є компіляцією окремих дисциплін, лише відносно пов'язаних між собою. Це часто залежить від того, на якому факультеті ведеться підготовка (філософському, психологічному та інших).

Звуженість і суспільна нереалізованість, невпевненість у стабільності та розвитку спеціальності привела до обмеженого випуску (однієї групи), недостатньої розробленості дисциплін і плинності викладачів, які часто розглядають їх лише як додаткове навантаження. Такі науково-педагогічні працівники часто не мають практики роботи з клієнтами і групами в соціальних установах, в той час, як у більшості канадських і американських вузах до викладання профільних дисциплін з соціальної роботи допускаються фахівці, які мають спеціальну освіту, практичний досвід і сертифікацію із соціальної роботи. Крім того, наприклад, викладацька робота кафедр у США і Канаді та європейських державах поєднується з супервізорською, консультативною, методичною діяльністю в соціальній сфері, а дефіцит у практико-орієнтованих дисциплінах реалізовується через запрошення практиків для ведення занять і ефективну організацію практики студентів.

Широкого впровадження вимагає і використання в практиці підготовки фахівців активних методів і форм навчання, інноваційних технологій, що дозволяє подолати розрив між теорією і практикою соціальної роботи, зробити процес навчання цікавим, створити умови для активізації мотивації студентів до навчання, підвищити мотивацію до працевлаштування за фахом, а також одержати додаткові преференції в конкуренції між вузами, що здійснюють підготовку фахівців з соціальної роботи [4].

Особливої кваліфікації мають набути соціальні працівники для надання соціальної допомоги достроково звільненим та особам, що відбувають

покарання в альтернативній формі без позбавлення волі, а також тим, хто щойно повернувся з місць позбавлення волі; ВІЛ-інфікованим індивідам та іншим представникам кризової категорії населення.

У стратегію професійної підготовки фахівців із соціальної роботи слід включити і взаємодію вищих навчальних закладів з державною владою і місцевою громадою, а також створення на базі вузів центрів практичної соціальної роботи. Для студентів – це майданчик для зустрічей з фахівцями., для викладачів – зустрічі з практиками; для практиків – можливість спілкуватись з наукою. Це дає можливість організувати грантові і волонтерські проекти.

*Приріз М.І.,
студентка 4-го курсу ЛДУ БЖД,
(Науковий керівник – О.М.Шерман)*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-АУТИСТАМИ

Аутизм – проблема не лише ХХІ століття. Він був завжди, проте говорити про цю проблему та вивчати аутизм наважилися не так давно. Так, у 1908 Блейлер вперше вжив термін «аутистичний». Цим поняттям він позначав втечу від соціального життя, яку спостерігав у дорослих людей, які хворіють на шизофренію, проте не виділяв це як самостійну проблему. Аж в 1943 році в книзі «Аутистичні порушення емоційного контакту» Каннером було визначено ряд ознак, характерних для всіх людей-аутистів. Він виділяв такі спільні ознаки:

- крайня аутистична самотність. Як відомо, аутизм – це психічне захворювання, яке характеризується низькою чи відсутньою взаємодією із зовнішнім світом, а також – порушенням у засвоєнні соціальних норм. Аутисти почуваються комфортно, коли є наодинці, тоді як, коли вони знаходяться поруч з іншими людьми, то проявляють ознаки роздратування чи байдужості. Такий

стан виявляється в небажанні дитини обіймати своїх близьких, гратися в спільні ігри чи навіть – розмовляти.

- нездоланне нав'язливе прагнення до постійності. Аутисти важко переносять будь-які зміни у їх звичному укладі життя. Зміни можуть призвести до ще більше замкнутості дитини чи до тривалих істерик.

- чудова механічна пам'ять. Запам'ятовують інформацію, яка малоприсадатна або зовсім непрадатна у їх життєдіяльності. Наприклад, прізвища у вказівнику енциклопедії чи телефонні номери у довіднику, проте деякі аутисти мають феноменальні здібності, які суспільство визнає корисними: можуть досконало відтворити те, що побачили лише один раз. Відомі випадки, коли аутисти відтворювали ряд побачених будівель, разом з вікнами, балконами, побачивши їх всього на мить, а також випадки неймовірно швидкого запам'ятовування мелодій та освоєння музичних інструментів, письма.

- відтерміновані ехोलалії. Аутисти часто повторюють почуту фразу, не розуміючи її змісту. Іноді ці фрази зовсім не підходили для відповіді, але все одно вживалися дітьми.

- гіперчутливість до сенсорних впливів. Це може бути непереносимість звуків пральної машини чи телефону, запах певної їжі.

- обмеженість репертуару спонтанної активності. Використовують раніше завчені стереотипні моделі поведінки, тобто майже чи зовсім не здатні до вироблення нових патернів поведінки. Аутисти можуть монотонно повторювати одну і ту саму дію годинами, не помічаючи абсурду ситуації. Наприклад, діти можуть дивитися одну і ту ж серію мультфільму, дорослі – читати ту саму сторінку в книзі тощо.

- хороші когнітивні задатки.

- високоосвічені сім'ї. Аутисти народжуються в сім'ях, де батьки, переважно, є психічно та фізично здоровими людьми.

Одночасно з Каннером дослідженням аутизму займався Ганс Аспергер. Саме він опублікував роботу про аутистичну психопатію у дітей (1944 рік).

Каннер і Аспергер поділяють думку про те, що аутизм зберігається протягом життя, тобто не може бути цілком вилікуваним.

Довгий час аутизм співвідносили з шизофренією, проте знайдені три основні відмінності: відсутність галюцинацій, позитивна динаміка, хворобливість з перших років життя.

Підозрою на аутизм можуть слугувати такі ознаки: дитина не відгукується, коли її кличуть по імені; не може пояснити, чого хоче; відчувається затримка темпів мовного розвитку; не слідує вказівкам дорослих; періодично з'являються порушення слуху; не розуміє, як грати з тією чи іншою іграшкою; погано встановлює візуальний контакт; не відгукується на звук свого імені чи на інші голосні звуки; не посміхається іншим; не гугнить у віці 1 року; не робить вказівних жестів, не махає рукою, не робить хапальних чи інших рухів у віці 1 року; не говорить окремі слова в 16 місяців; не вимовляє фрази з двох слів в 24 місяці; спостерігається втрата мовних або соціальних навичок.

Вчені неодноразово намагалися встановити причини виникнення аутизму. В університеті Рочестера обстежили близько 60 хворих: у половині випадків виявлена мутація певного гена, якій грає вирішальну роль у формуванні головного мозку на ранній стадії розвитку ембріона. Причому для виникнення аутизму досить спадкування дефектного гена від одного батька. Як правило, батьки хворих дітей самі здорові; у них можуть бути лише дуже слабкі симптоми аутизму.

Причиною аутизму також може бути конфлікт між генами батька і матері.

На думку доктора медичних наук Ігоря Марценковського, «від ранньої діагностики та своєчасного початку реабілітаційного процесу залежить доля дітей, хворих на аутизм. Не менш важливою є правильна диференційна діагностика з шизофренією та олігофренією, діагнози яких найчастіше помилково виставляють дітям із аутизмом».

Соціальна допомога дітям-аутистам спрямована на те, щоб допомогти дитині адаптуватися до нового соціального середовища, виробити навички спілкування, навчити новим способам взаємодії з іншими дітьми, дорослими; розвинути вміння помічати і реагувати на зовнішні зміни середовища;

скоригувати негативні протестні реакції, які часто супроводжують їх поведінку; підвищення якості життя та функціональної незалежності аутиста. У роботі використовуються принципи структурованого навчання (TEACCH), програми АВА:

- заняття будуються, виходячи з інтересів дитини (якщо дитина обожнює ліпити з пластиліну, то вправи мають бути пов'язані саме з ліпленням);

- послідовність у своїх діях (сказане підкріплюється діями);

- будь-яке завдання, прохання чи гра потребують завершення, що вимагає строгості в діях дорослого. Це допомагає структурувати діяльність дитини.

- від простого до складного. Заняття починаються з простих знайомих дитині вправ, які пов'язані з позитивними емоціями. Наприклад, дитина поміщається в місце, де багато пластмасових м'ячиків, – таким чином стимулюють роботу її відчуттів;

- багаторазове повторення не тільки на заняттях, але і в побутових ситуаціях, грі сприяє виробленню й закріпленню необхідного досвіду чи знання. Батьки продовжують старання соціальних працівників і повторюють вправи щодня, видозмінюють їх відповідно до побутових ситуацій та обставин.

- використання принципу наочності в навчанні з подальшим перенесенням зорового образу (сприйняття) в словесну форму (слухове сприйняття).

Отже, соціальна робота сприяє кращій соціалізації дітей-аутистів. Відбувається покращення у комунікативній сфері життя дітей. Різного роду вправи та завдання допомагають аутистам засвоїти нові патерни поведінки у нових ситуаціях, а також – розвивають когнітивну сферу, що в подальшому призводить до кращої адаптації дітей в соціумі.

Список використаної літератури

1. Баенская Е. П. О коррекционной помощи аутичному ребенку раннего возраста / Е. П. Баенская. – СПб. : Дидактика Плюс, 2001. – 365 с.
2. Каган В. Е. Аутизм у детей / В. Е. Каган. – Л. : Медицина, 1981. – 206 с.
3. Морозова С. С. Аутизм: коррекционная работа при тяжелых и осложненных формах / С. С. Морозова. – Москва : Владос, 2007. – 176 с.

4. Никольская О. С. Проблемы обучения аутичных детей / О. С. Никольская // Дефектология. – 1995. – №1. – С. 8-18.
5. Ульянова Р. К. Подготовка к формированию графических навыков у детей с аутизмом (дошкольный возраст): Автореф. дис. д-ра мед. наук, 1992.

Кравченко О. І.,
кандидат педагогічних наук,
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ З МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ СОЦІАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ

Актуальність проблеми управління розвитком дистанційного навчання керівників соціальних закладів зумовлена необхідністю впровадження гнучких форм навчання для зазначеної категорії осіб. Забезпечення якісною магістерською підготовкою за дистанційною формою навчання керівників установ, зокрема керівників соціальних закладів є досить проблемним питанням у сучасній вітчизняній освіті. Передумовами для вирішення проблеми підготовки керівників соціальних закладів є сучасні підходи до зміни світогляду та підвищення професіоналізму майбутніх керівників. Зазначимо, що до сьогодні в Україні не здійснювалася цілеспрямовано підготовка керівників соціальних закладів в умовах магістратури. У зв'язку з тим, що більшість керівників соціальних закладів не мають спеціальної освіти в галузі управління, ми пропонуємо створити вітчизняну систему дистанційного навчання, яка надасть можливість забезпечити професійними знаннями керівників установ із світовими надбаннями з теорії та практики управлінської діяльності.

Аналіз світових наукових досліджень, а також дані наших спостережень і власний досвід роботи у вищому навчальному закладі дав нам підстави

висунути концептуальні положення щодо управління розвитком дистанційного навчання з магістерської підготовки керівників установ:

1. Управління розвитком дистанційного навчання повинно мати системний характер й охоплювати всі основні складники управлінської діяльності.

2. Для побудови системи управління розвитком дистанційного навчання необхідно визначити реальний стан і тенденції розвитку дистанційного навчання.

3. Забезпечити динамічний розвиток дистанційного навчання можна за умов здійснення систематичного аналізу управлінської та освітньої діяльності, що передбачає розробку критеріїв, показників та оцінки ефективності управління розвитком дистанційного навчання та прийняття з урахуванням отриманої інформації відповідних управлінських рішень.

4. Управління розвитком дистанційного навчання має здійснюється за умови постійної переробки інформації й, у разі необхідності коригування дій, які спрямовують розвиток на заданий результат.

5. Система управління розвитком дистанційного навчання становить певну послідовність управлінських процесів, зумовлену загальною логікою управлінської діяльності.

6. Ефективна система управління розвитком дистанційного навчання передбачає високий рівень взаємодії керівної та керованої підсистеми.

7. Високий рівень стратегічного й тактичного планування розвитку дистанційного навчання.

8. Високий рівень професіоналізму та мотивації кадрового складу, який буде залучений до розвитку дистанційного навчання.

Процес управління розвитком дистанційного навчання передбачає створення ідеального стану системи, у якій ефективно функціонують усі підсистеми й утворюють єдине ціле, що дозволяє отримати оптимальні результати в процесі взаємодії всіх елементів системи. Система управління розвитком дистанційного навчання у вищому навчальному закладі становить сукупність управлінських завдань, виконання яких є змістом управління, а

саме: 1) діагностування для відображення реального стану управління розвитком дистанційного навчання; 2) розроблення ідеальної системи, що відображає бажаний стан; 3) реалізацію запропонованої системи управління розвитком дистанційного навчання, що зумовлює появу системи нового рівня.

Отже, маємо зазначити, що розробка ефективної системи управління розвитком дистанційного навчання є оптимальним шляхом щодо впровадження дистанційного навчання з магістерської підготовки керівників різних установ, зокрема керівників соціальних закладів. Орієнтація управління на підвищення ефективності, мобільності й доступності магістерської підготовки з урахуванням інтересів і запитів тих, хто навчається, потребує пошуку оптимальних шляхів організації педагогічного процесу. Дистанційне навчання як неінституціональна форма вищої освіти за допомогою сучасних комп'ютерних технологій і телекомунікативних мереж спроможна забезпечити якісну професійну підготовку.

Голубенко Т.О.,

аспірант,

Національний педагогічний університет

імені М.П. Драгоманова

РОЛЬ ПАТРОНАЖНОЇ ПРАКТИКИ У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПАТРОНАЖНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

У сучасному суспільстві успішне вирішення завдань соціальної сфери вимагає активного впровадження у простір професійної соціальної діяльності патронажної роботи з людьми похилого віку.

Важливим аспектом у формуванні готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку є посилення практичної спрямованості навчання, зокрема, організації патронажної практики, яка надає можливості, починаючи з I курсу навчання поступово

оволодіти ґрунтовними знаннями, вміннями і навичками. У зв'язку з тим, головним напрямком у підготовці майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку у вищій школі стає орієнтація не тільки на професійну, але й особистісну складову, що дозволить майбутньому фахівцю, в міру необхідності виявляти ініціативу, гнучкість, самоудосконалюватися та ін.

Патронажна практика створює умови для вдосконалення важливих професійних умінь – комунікативних, конструктивних, аналітичних, управлінських та навичок організації надання допомоги людям похилого віку з використанням індивідуальної та групової форм роботи. Вона також сприяє закріпленню професійно орієнтованих якостей: інтелектуальних (соціальний інтелект, творче мислення, аналітичність, реалістичність, інтуїтивність, прогностичність, критичність, гнучкість мислення); моральних (гуманність, доброзичливість, тактовність, терпимість, повага до людей похилого віку, принциповість, оптимістичність, відповідальність); організаторсько-комунікативних (контактність, адаптивність, атрактивність, уміння спілкуватися, впливати й переконувати).

Досягнення належного рівня сформованості готовності майбутнього соціального працівника до патронажної роботи з людьми похилого віку у професійній діяльності можливе за умови, якщо: формування готовності здійснюватиметься з урахуванням методологічних підходів (системного, компетентнісного, особистісно-орієнтованого та діяльнісного) до організації і здійснення процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; процес підготовки до використання інформаційних технологій орієнтувати на структуру і особливості професійної діяльності майбутніх фахівців в умовах українського суспільства та міжнародних вимог і стандартів підготовки фахівців соціальної сфери; забезпечити єдність теоретичного та практичного компонентів системи професійної підготовки; формування готовності до патронажної роботи з людьми похилого віку у професійній діяльності здійснювати з урахуванням психолого-педагогічних та дидактичних

особливостей процесу професійного навчання у різних етапах неперервної освіти фахівців.

В контексті формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку, патронажна практика сприяє: застосуванню теоретичних знань студентів при організації патронажної роботи з людьми похилого віку; виробленню у студентів навичок здійснення патронажної роботи; оцінюючи потреби і можливості людей похилого віку, приймати самостійні рішення по наданню допомоги; допомагати людям похилого віку з використанням індивідуальної та групової форм роботи, надавати необхідну інформацію, спонукати до вирішення проблеми своїми силами; враховувати формальну і неформальну мережу допомоги і підтримки, наявні ресурси (власні, клієнтів, соціального закладу, закладів-партнерів) різного характеру, причому не тільки матеріальні.

Ефективність практичної підготовки залежить від умов організації практик. Базами практики бажано обирати установи, які надають можливість ознайомлення зі специфікою патронажної роботи з людьми похилого віку. Такими закладами є територіальні центри соціального обслуговування людей похилого віку, соціальні установи системи соціального захисту людей похилого віку, громадські та благодійні організації.

Отже, слід зазначити, що формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку є поетапним, багаторівневим та довготривалим процесом, а рівень її сформованості залежить від організаційно-педагогічних умов попередньої підготовки та змісту навчального-виховного процесу протягом усього часу навчання. Тим не менш, орієнтація патронажної практики на закріплення і розвиток умінь та навичок до її здійснення, створення сприятливих умов для саморозвитку і вдосконалення професійно-важливих якостей студентів, спонукання до постійного підвищення власного рівня теоретичних і практичних знань, безумовно сприятиме розвитку готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку.

Сич Т.В.,

кандидат педагогічних наук,

Інститут післядипломної освіти й дистанційного навчання ДЗ

«Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка»

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Останніми роками стрімко розвивається вітчизняна теорія управління, але існує низка проблемних питань, які чекають свого вирішення, серед яких і визначення сутності та специфіки управління соціальними закладами.

Теоретичні засади управління соціальними закладами досліджували такі науковці як В.П. Андрущенко, В.П. Бех, М.Ф. Головатий, Г.А. Дмитренко, І.Д. Зверева, М.П. Лукашевич, І.І. Мигович, М.І. Михальченко, М. В Туленков, Є.М. Хриков, К.С. Шендеровський та ін. Аналіз наукових праць дає змогу зробити висновок, що у теорії управління закладами соціальної сфери поєднуються загальноуправлінські закономірності та положення зі специфікою управління соціальною роботою, але у науці ще недостатньо висвітлені особливості управління соціальними закладами.

Мета статті – окреслити основні чинники, що зумовлюють специфіку управління соціальним закладом, та визначити їхній вплив на управлінську діяльність керівників.

В межах діяльності магістратури зі спеціальності „Управління соціальним закладом” з’ясовано, що більшість особливостей управління соціальними закладами визначається специфічними рисами, притаманними певному типу соціальних установ. Перша така риса – різні розміри соціальних закладів за кількістю клієнтів соціальної послуги та соціальних працівників. Ця риса впливає на специфіку формування управлінської підсистеми соціального закладу. Сучасна система визначення структури управлінської підсистеми відносно кількості керівників, працівників та клієнтів недосконала. Для соціальних закладів з невеликою кількістю управлінських працівників

характерно використання лінійної або лінійно-функціональної (дворівневої) організаційної системи з найбільш яскраво вираженим першим рівнем управління та частково управлінським другим рівнем. Важливим завданням керівника є підвищення ролі цього рівня в управлінні закладом. У такій системі формуються менш формальні та більш особистісні стосунки між керівником і підлеглими, але може здійснюватися надмірна регламентація діяльності підлеглих. При наявності декількох автономних, самостійних підрозділів у соціальному закладі важливим завданням керівника є забезпечення інтеграції діяльності працівників усіх структурних підрозділів. Це ускладнюється тим, що у соціальних закладах практично відсутня діяльність колегіальних органів управління.

Особливості процесу управління (керуючої системи) визначаються особливостями процесу надання соціальної послуги (керованої системи). Чим вужче різновид соціальних послуг, тим більше стандартні та стабільніші управлінські завдання вирішуються в процесі управління соціальним закладом та навпаки. Також до специфічних рис процесу надання соціальних послуг можна віднести те, що серед завдань, які виконують соціальні працівники, існують як індивідуальні, так й індивідуально-групові та індивідуально-колективні завдання. Якщо у діяльності працівників переважають індивідуальні завдання – менш гострою є проблема її інтеграції, але ускладнюється формування єдиної команди. Якщо переважають індивідуально-групові та індивідуально-колективні завдання, стає питання забезпечення цілісності та системності процесу надання соціальної послуги.

У свою чергу, керуюча система визначає особливості керованої підсистеми, тобто процесу надання соціальної послуги. Не змінивши процес управління, неможливо змінити процес соціальної роботи. Наступна риса – особливість співвідношення механізмів контролю якості роботи. Відсутність форм контролю з боку клієнтів, їхнього близького оточення та незалежних експертів робить актуальним для керівників соціальних закладів завдання щодо створення системи контролю альтернативної внутрішньому контролю. Важливим завданням управлінської діяльності із забезпечення функціонування

закладу є контроль працівника. Але контролювати доцільно результати його діяльності, а також розробляти системи впливів, які без тиску на соціальних працівників створювали б умови для самореалізації та активної, творчої діяльності [2].

Визначені особливості управління соціальними закладами підкреслюють необхідність управлінської підготовки керівників у ВНЗ, забезпечення ефективної роботи управлінських ланок, які працюють на громадських засадах, відпрацювання управлінських зв'язків всіх структурних підрозділів соціального закладу, забезпечення гнучкості керуючої підсистеми та її відповідності керованій підсистемі. Перспективним напрямом є дослідження особливостей реалізації основних функцій управління у соціальних закладах.

Список використаної літератури

1. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Менеджмент соціальної роботи: Теорія та практика: Навч. посіб. – К.: Каравела, 2007. – 296 с.
2. Хриков Є.М. Управління навчальним закладом. – К., 2006. – 365 с.

Лоза А.С.,

кандидат соціологічних наук,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЯК ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Соціальна робота повинна полягати в тому, щоб навчити клієнтів активно долучатися до процесу вирішення своїх проблем. [3] Як і будь-яка діяльність, соціальна робота, має свою структуру. (рис.1). Вона складається з декількох відносно самостійних, водночас тісно пов'язаних між собою взаємозалежних елементів (компонентів): суб'єкта, змісту, управління, об'єкта, та засобів, функцій і мети, що зв'язують їх в одне ціле.

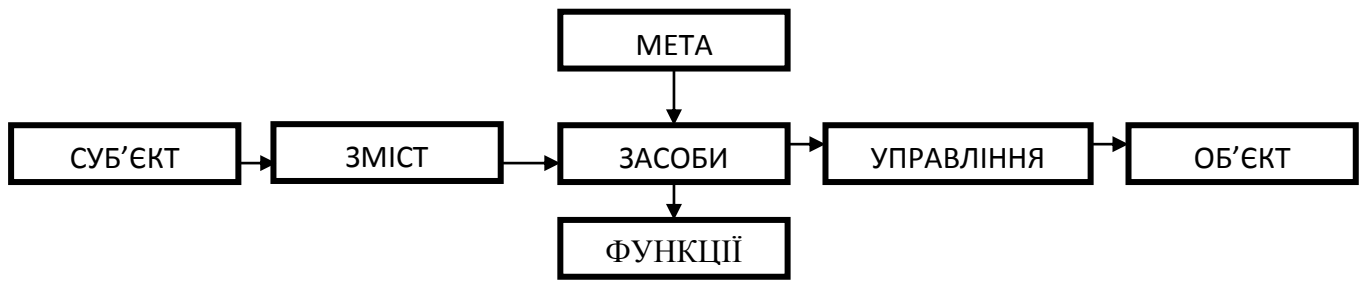

Рис.1. Структура соціальної роботи

Ця схема дає наочне уявлення про предмет, і в цьому її пізнавальне значення. Послідовність перелічених компонентів не випадкова, оскільки будь-яка діяльність здійснюється в напрямку від суб'єкта до об'єкта. У той же час об'єкт, що стоїть в кінці переліку, є головним, таким, що визначає суть і характер діяльності. Об'єктом соціальної роботи передусім є людина і її місце в суспільстві, ставлення суспільства до людини і людини до суспільства.

Об'єкт і суб'єкт соціальної роботи є її основними структурними елементами. Під об'єктом розуміють усіх, хто потребує допомоги незалежно від її характеру та специфіки. Усі, хто надає таку допомогу, належать до суб'єктів соціальної роботи. Отже, соціальна робота це своєрідна взаємодія об'єкта і суб'єкта, результатом якої є допомога людям у розв'язанні їхніх життєвих проблем. [4]

Принципи соціальної роботи - це основні вихідні положення, найважливіші структурні елементи наукової теорії та основних правил емпіричної діяльності, через співвідношення яких здійснюється сама соціальна робота. [2] Принципи формулюють люди для того, щоб повсякденна практика не суперечила існуючим соціальним закономірностям і була раціональною, економічною, ефективною. Умовно можна виділити п'ять груп принципів теорії соціальної роботи:

I. Загальнофілософські (методологічні) принципи - ті, що лежать в основі всіх суспільних наук (принципи детермінізму, відображення, розвитку, єдності свідомості та діяльності, історизму, соціальної обумовленості, соціальної значущості тощо).

II. Соціально-політичні принципи - виражають вимоги, зумовлені залежністю змісту і спрямованості соціальної роботи від соціальної політики; вони поєднують індивідуальні та суспільні інтереси в соціальній роботі (принципи

гуманізму і демократизму змісту і методів соціальної роботи, єдності державного підходу з урахуванням регіональних особливостей, урахування конкретних умов життєдіяльності особистості чи групи при виборі змісту, форм і методів соціальної роботи ін.).

Ш. Організаційні принципи - це професійна компетентність, принципи загальності, комплексності, інтеграції, солідарності, контролю і перевірки виконання, єдності прав і обов'язків, повноважень і відповідальності тощо.

ІV. Психолого-педагогічні принципи є відображенням вимоги щодо вибору засобів та способів психолого-педагогічного впливу на клієнтів; включають модальність, емпатію, атракцію, довіру, індивідуальний і диференційований підхід до особистості клієнта, цілеспрямованість, системність, терпимість у спілкуванні, такт у соціальній роботі та ін.

V. Специфічні (інструментальні) принципи практичної соціальної роботи - визначають основні правила діяльності у сфері надання соціальних послуг різним категоріям населення; це принципи універсальності, конфіденційності, охорони соціальних прав, соціального реагування, профілактичної спрямованості, клієнтоцентризму, опори на власні сили, максимізації соціальних ресурсів, мінімізації шкоди тощо.

Доктор соціальної роботи Манітобського університету Бред МакКензі виділяє основні принципи функціонування соціальної роботи у канадському суспільстві: 1) наголос на соціальному розвитку, метою якого є впровадження позитивних змін. Це стосуються груп, громад і суспільства в цілому, окремих осіб, які потребують допомоги, щоб повноцінно діяти в межах своєї соціальної системи і зреалізувати свої права; 2) наголос на соціальній справедливості та наснаженні, тобто соціальні працівники повинні безпосередньо надавати практичну допомогу тим, хто є найбільш вразливими в такий спосіб, щоб формувати здатність людей жити незалежно; 3) важливість поєднання мікро- та макрорівнів у вирішенні соціальних проблем. Соціальні працівники повинні працювати на різних рівнях з окремими особами, групами, громадами в напрямку створення нових послуг, покращення якості уже існуючих, а також сприяти змінам соціальної політики; 4) зосередженість на перспективі

соціального розвитку. Соціальні працівники повинні звертати особливу увагу на взаємозв'язок між економічним та соціальним розвитком суспільства і негайно реагувати на швидкий темп змін у ньому. [1]

У практичній соціальній роботі диференціюють три рівні практики:

- мікрорівень соціальної роботи – це професійні види діяльності, спрямовані на допомогу у вирішенні проблем, які здебільшого виникають у індивідів;
- мезорівень соціальної роботи - це професійні види діяльності, спрямовані на допомогу у вирішенні проблем, що виникають у сім'ях і невеликих групах;
- макрорівень представляє практичну соціальну роботу, спрямовану на впровадження позитивних змін у суспільстві, переважно у сфері соціальної політики; проведення наукових досліджень та професійну підготовку кадрів.

Оскільки вся практика соціальної роботи Канади, як і України розвивається у двох основних напрямках – клінічному та напрямку розвитку соціальної політики. Відповідно до цього діє поділ практики на типи: безпосередню та непрямую або опосередковану. Соціальних працівників, таким чином, умовно поділяють на таких, що надають безпосередні, так звані “прямі” послуги клієнтам і таких, що функціонують як супервізори – менеджери, тобто надають “непрямі” соціальні послуги. Прямі послуги соціального працівника охоплюють мікро- та мезорівні загальної практики, полягають у здійсненні терапії, консультування, посередництва, представництва, а також скеруванні, забезпеченні інформацією та ін. Непрямі послуги соціального працівника пов'язані з роботою на мезо- та макрорівнях загальної практики, і включають керівництво процесом надання послуг та практичною соціальною роботою з конкретними клієнтами, центрами надання послуг, а також контроль за виконанням соціальних програм.

Список використаної літератури

1. МакКензі Б. До питання проведення ефективної практичної соціальної роботи в Україні: існуючі проблеми освіти в галузі соціальної

- роботи//Реформування соціальних служб в Україні: сучасний стан та перспективи: Збірник статей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції(м.Львів, 5-7 червня 2002), Львів, 2003.-С. 10-20.
2. Соціальна робота в Україні: перші кроки / Під редакцією В.Полтавця. - К.: Видавничий дім "KM Academia", 2000. - 236 с.
 3. Поліщук В.А. Професійна підготовка фахівців для соціальної сфери: зарубіжний досвід. Посібник. - Тернопіль. 2002. - 222 с.
 4. Теорія і методи соціальної роботи. Лукашевич М. П., Мигович І. І. Навч. посіб. — 2-ге вид., доп. і випр.— К.: МАУП, 2003. — 168 с

Клос Л.Є.,

кандидат педагогічних наук,

Національний університет «Львівська політехніка»

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Здоров'язбережувальна діяльність соціального працівника – це цілеспрямована діяльність соціального працівника і соціальних служб, що має на меті збереження й зміцнення здоров'я усіх учасників (як клієнтів, так і соціальних працівників) соціальної взаємодії, якою є процес надання соціальних послуг; ця діяльність ґрунтується на професійних цінностях соціальної роботи і компетентності фахівця, враховує особистісні потреби і можливості клієнта, й полягає у сприянні розкриттю потенціалу клієнта, його розвитку, саморозвиткові, самоактуалізації, а тому попереджує порушення соціального функціонування, соціальну дезадаптацію, тобто запобігає соціальному виключенню.

У сучасному українському суспільстві традиційно звертаються до біомедичної моделі здоров'я, що базується на нормоцентричному підході у визначенні поняття «здоров'я». Стійкою особистісною характеристикою в цьому

випадку є пасивність, відсутність відповідальності в людини за власне здоров'я. Моделлю здорової особистості при цьому вважається особистість, у якої всі показники здоров'я перебувають в межах «норми». Здоров'я людини в цій моделі визначається зовнішніми стосовно індивіда, факторами, що залежать від розвитку медицини. Тому в біомедичній моделі здоров'я соціальний фактор – медичне забезпечення як детермінанта здоров'я домінує на особистісним. На жаль, вітчизняна система охорони здоров'я демонструє прихильність до цієї моделі у роботі з населенням.

Біопсихосоціальна модель – не відкидає біомедичних чинників, базується на загальній теорії систем. Це змушує дослідників і практиків до застосування у своїй роботі цілісного (холістичного) підходу. Наприклад, лікарі повинні брати до уваги вплив лікування на «цілого» пацієнта, а не лише на ту частину, яка потребує виправлення (лікування). Домінування біопсихосоціальної моделі здоров'я в сучасному світі зумовлене зростання психічного фактора у забезпеченні здоров'я. Загальновизнане поняття здоров'я, запропоноване ВООЗ, 1948 р. як «повне фізичне, психічне і соціальне благополуччя, а не лише відсутність хвороб чи певних вад». Здоровою особистістю у цьому підході вважається особистість, яка самореалізується. Хвороба в соціальному аспекті сприймається як гальмо суспільного прогресу. Для індивіда його хвороба становить перешкоду для самореалізації, а здоров'я сприймається як засіб досягнення певної мети.

Біосоціодуховна модель – включає біологічну основу, що враховує фізичне і психічне здоров'я, відповідно соціологічна складова визначає вплив соціуму на здоров'я, а духовні засади відображають внутрішній світ, визначають її соціальну позицію, формують ступінь внутрішньої свободи, у тому числі щодо позитивного, ціннісного ставлення до здоров'я. У біосоціодуховній моделі поняття «здоров'я» визначається як загальнолюдська цінність, а хвороба – як духовна деградацію (занепад), порушення гармонії духу, душі й тіла. У відповідності до такої моделі, здоров'я особистості – це триєдність біологічного, психосоціального і духовного рівнів її розвитку. Ототожнення особистістю себе з тим чи другим рівнем у власному розвитку свідчить про певний рівень

готовності майбутнього соціального працівника до здійснення діяльності, пов'язаної із збереженням, зміцненням і розвитком здоров'я – здоров'язбережувальної діяльності соціального працівника.

Формування особистості майбутнього соціального працівника у процесі підготовки до здоров'язбережувальної діяльності ми вбачаємо у поступовому прогресивному розвитку відповідних рівнів здоров'я як цілісності на основі триєдності його фізичної, психосоціальної та духовної складових. Саме така особистість може вважатися здоровою з позицій біосоціодуховної моделі здоров'я. Процес формування особистості майбутнього соціального працівника співпадає із формуванням його готовності до здоров'язбережувальної діяльності. Шлях до найвищого – духовного рівня готовності передбачає поступову еволюцію в духовному плані – починаючи від 1-го рівня – фізичного ототожнення, де діють інстинкти як керуюча сила (найпростіші фізіологічні потреби), з якими людина себе ототожнює. Далі 2-ий рівень – життєвості, на якому людина починає дбати про здоров'я як цінність. Цей рівень пов'язаний із задоволенням тілесних бажань. Для людей, які ідентифікують себе з цим рівнем розвитку особистості і здоров'я найважливіше – турбота про зовнішні прояви тілесності і здоров'я (фізична привабливість, гарний вигляд тощо).

3-ій рівень розвитку особистості і готовності до здоров'язбереження – психосоціальний – рівень задоволення від розуму, ідей, на якому максимально зростає потреба особистості в самоствердженні через соціальні ролі та функції, об'єкти культури. Лише після осягнення рівня розумової діяльності, людина піднімається до 4-го рівня – ототожнення себе з інтелектом. Людина відкриває глибину, конфліктність і драматичність життя, неминучість певних речей (подій), набуває здатності філософського мислення. Відбувається пошук власного місця в житті. Над інтелектом – найвищий рівень – душі, духовний рівень. Досягнення цього рівня пов'язане із баченням себе у Світі, у стосунках з Абсолютом, що проявляються в тому числі через Світ. З'являється усвідомлення діянь Бога через інших людей, як частинок Бога. Особистість 5-го рівня характеризується найвищим рівнем моральності, жертвості, розуміння, що лише інтелекту не достатньо. Цей рівень характерний більшим смиренням, терплячістю. Тут

наступає примирення конфліктів 4-го рівня. У першу чергу, примирення в серці, а потім вже розумом. Людина, яка досягла цього рівня приймає соціальну роботу не через її певні зовнішні форми – «кірку» диплома чи посаду, а як внутрішнє переконання, місію, як самореалізацію, самоактуалізацію, покликання служити людям.

Соціальний працівник, готовий до здоров'язберезувальної діяльності, досягає духовного рівня розвитку, володіє такими основними рисами: милосердя, співчуття, безстрашність, рішучість, цілеспрямованість, чесність, вірність ідеї, чистота, відповідальність, терплячість, скромність, простота, дружелюбність, великодушність, неупередженість, працьовитість, поміркованість.

Бибик Д. Д.,

викладач,

Інститут соціальної роботи та управління

НПУ імені М.П.Драгоманова

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАЦІВНИКА СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

В умовах економічних, політичних та соціокультурних перетворень, що відбуваються на сучасному етапі розвитку суспільства, зміцнює свої позиції відносно нова професійна діяльність - соціальна робота. Практика соціальної роботи може бути визначена як процес, в ході якого особи з проблемами соціального характеру вступають у взаємодію із соціальними працівниками.

На сучасному етапі розвитку професійної освіти формування компетенції майбутнього фахівця, є актуальним на базі накопичених професійних знань, соціального досвіду, нових умінь та навиків соціального працівника. Все це разом дозволяє знаходити та приймати професійно вірні рішення, застосовувати в професійній діяльності інноваційні форми та методи, бути компетентним.

Актуальною і науковою вагомою є думка Н.Ничкало, яка вказує, що професійна компетентність передбачає: наявність у суб'єкта професійних знань, умінь і навичок, а також найбільш важливих професійних якостей; прагнення майбутнього фахівця до конкретної професійної діяльності; уявлення про свої соціальні ролі; прагнення й ціннісні орієнтації; регулювання професійного становлення [1].

Соціальна робота — унікальний вид професійної діяльності зі створення соціальних умов для поліпшення умов життя окремої особистості, підвищення добробуту народу. Як вид професійної діяльності соціальна робота сформувалася на базі системи соціального захисту населення, освіти, охорони здоров'я, соціальних служб для молоді, спеціалізованих закладів і установ. Модель практичної соціальної роботи включає в себе три базових елементи. Це - клієнт, спеціаліст та соціальна складова процесу змін, до якої, у свою чергу, належать соціальна складова поля клієнта, самого соціального працівника, а також активність суб'єктів взаємодії, взаємний вплив учасників професійної взаємодії в соціальній сфері.

Особливо актуальними в дослідженні проблеми компетентностей є наукові дослідження І.Зимньої, присвячені соціально-професійній компетентності як цілісному результату професійної освіти. «Компетентність» науковець розглядає як актуальну, формовану особистісну якість, інтелектуально й особистісно-обумовлену соціально-професійну характеристику людини, що ґрунтується на знаннях. Вона зауважує, що в процесі здобуття освіти в людини має бути сформована цілісна соціально-професійна якість, що дозволить їй успішно виконувати професійні обов'язки та взаємодіяти з іншими людьми. Цю якість авторка визначає як цілісну соціально-професійну компетентність людини. Вона розуміє соціально-професійну компетентність людини як особистісну, інтегративну, формовану якість, що проявляється в адекватності вирішення завдань у всьому розмаїтті соціальних і професійних ситуацій. Соціально-професійна компетентність на думку науковця проявляється: діях, діяльності, поведінці, вчинках [2].

Рівень професійної компетентності фахівця соціальної сфери визначається мірою володіння ним спеціальними базовими знаннями, а також методами, прийомами, технологіями соціальної роботи та вміннями, необхідними для їх застосування. Велике значення для успішної професіоналізації фахівця з соціальної роботи має мотиваційна складова, яка зумовлює професійну придатність до практичної роботи.

Соціальна робота відрізняється від інших видів діяльності вираженою морально-гуманістичною спрямованістю, яка проявляється у можливості творити добро, допомагати людям, віддаючи власні сили і знання. Вирішуючи професійні завдання, соціальні працівники допомагають різним групам клієнтів, яка потребують допомоги, людям і суспільству звільнитися від непродуктивних життєвих позицій, недосконалості суспільних відносин, негативних установок, страхів і підвищити здатність вирішувати власні проблеми, створюють необхідні для цього ресурси. Вони забезпечують взаємодію між людьми; підвищують відповідальність організацій за людину та впливають на соціальну політику. Ефективно виконувати ці завдання здатні лише добре підготовлені, професійно компетентні фахівці.

Різні сфери діяльності соціальної роботи охоплюють широкий набір соціальних феноменів і видів діяльності, кожний з яких вимагає своїх знань і вмінь. Потрібно враховувати, що багато аспектів професійної діяльності у соціальній сфері вимагають вузької спеціалізації. Тому при плануванні варіативної частини навчального плану підготовки фахівця відповідного напрямку необхідно враховувати регіональні особливості та вимоги до випускників вищого навчального закладу, що висуваються закладами соціального спрямування.

Основними тенденціями у формуванні професійно компетентних соціальних працівників є інтеграція знань з різних наукових та навчальних дисциплін та поєднання теоретичного та практичного компонентів у їх професійній підготовці.

Отже, професійне становлення фахівця соціальної сфери є цілісним і безперервним процесом розвитку практичної, освітньої й дослідницької

діяльності особистості у соціальній сфері, орієнтованим на формування професійних знань, умінь, навичок та особистісних якостей, адекватних кваліфікаційним вимогам й етичному стандарту професії.

Список використаної літератури

1. Ничкало Н.Г. Педагогіка вищої школи: крок у майбутнє // Сучасна вища школа: психолого-педагогічний аспект: монографія / [за ред. Н.Г. Ничкало]. – К.: ВПОЛ. – с. 225-243.
2. Зимняя И.А. Социально-профессиональная компетентность как целостный результат профессионального образования. И.А.Зимняя // Проблемы качества образования. – Уфа: Исслед. Центр проблем качества подготовки специалистов, 2005. – Кн.2. – С.71-88.

*Павлишина Н.Б.,
старший викладач,
Луцького інституту розвитку людини
Університету «Україна»*

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ЦЕНТР СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ (НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ) ЯК СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Результати різноманітних соціологічних досліджень свідчать про тенденцію зростання кількості людей похилого віку та їх дискримінацію. У зв'язку з цим, все більшої актуальності набуває соціальна робота з цією групою населення. Для повноцінного функціонування в суспільстві люди похилого віку часто потребують захисту, підтримки та піклування. Саме тому необхідно вдосконалювати систему соціального захисту людей похилого віку, розробляти нові методи, методики та технології роботи з такою категорією клієнтів

соціальної роботи та успішно впроваджувати їх у відповідних закладах соціального обслуговування.

В останні роки з'явилося багато робіт, у яких безпосередньо чи у зв'язку із вивченням інших проблем досліджуються питання діяльності закладів соціального обслуговування людей похилого віку. Зокрема, напрями роботи соціальних служб, що здійснюють соціальне обслуговування людей похилого віку, розглядали такі вчені як І.А. Євдокимова, Л.Д. Кизименко, Л.М. Бедна, Л.Т. Тюття, І.О. Титаренко, Т.І. Коленіченко та інші.

Згідно з Державними будівельними нормами України, територіальний центр соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян (далі – територіальний центр) – спеціальна державна установа, що надає послуги пенсіонерам, інвалідам, одиноким непрацездатним громадянам та іншим соціально незахищеним громадянам вдома, в умовах стаціонарного, тимчасового та денного перебування, які спрямовані на підтримання їхньої життєдіяльності і соціальної активності [1, Інт.].

Л.Т. Тюття зазначає, що територіальні центри мають у своїй структурі: відділення соціальної допомоги вдома, відділення соціально-побутової реабілітації; відділення гуманітарної та благодійної допомоги; відділення організації харчування; відділення денного перебування; лікувально-оздоровчий комплекс; відділення медично-соціальної реабілітації; стаціонарне відділення для постійного або тимчасового проживання; спеціальні житлові будинки для самотніх непрацездатних громадян; лікувально-виробничі майстерні, спеціальні цехи, дільниці, підсобні сільські господарства, у тому числі на госпрозрахунковій основі; дієтичні їдальні [4, Інт.].

Л.Т. Тюття до основних напрямів роботи територіального центру відносить: якісне надання різних видів (до 40) побутових, медично-соціальних послуг громадянам похилого віку відповідно до висновків лікарів про ступінь втрати здатності до самообслуговування [4, Інт.].

Автор зазначає, що територіальні центри здійснюють комплекс соціально-побутових, медичних, комунальних, оздоровчих, рекреаційних, посередницьких, реабілітаційних та інших послуг» [4, Інт.].

Згідно з Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників, у територіальному центрі надання соціальних послуг професійну діяльність здійснюють фахівець із соціальної роботи та соціальний працівник.

Отже, здійснивши аналіз нормативно-правових документів та фахової наукової літератури було з'ясовано, що територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) – це спеціальний заклад, який надає соціальні послуги громадянам похилого віку та самотнім непрацездатним громадянам, спрямовані на підтримання їхньої життєдіяльності та соціальної активності; в якому надається комплекс соціально-побутових, психологічних, соціально-педагогічних, соціально-медичних, соціально-економічних, юридичних, інформаційних та інших соціальних послуг громадянам похилого віку. Майбутні фахівці соціальної роботи можуть працювати на посаді соціального працівника та фахівця із соціальної роботи, надаючи комплекс відповідних послуг клієнтам геронтологічної групи.

Список використаної літератури

1. Державні будівельні норми України. Будинки і споруди. Заклади соціального захисту населення. ДБН В.2.2.-18: 2007 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://dbn.at.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-269>.
2. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 80 «Соціальні послуги» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=n0001203-98>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» від 29 грудня 2009 року № 1417 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1417-2009-%EF>.
4. Тюптя Л.Т. Система соціального обслуговування населення [Електронний ресурс] / Л.Т. Тюптя. Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/sotsiologiya/sotsialna_robota_-_tyuptya_lt.

*Савельчук І.Б.,
кандидат педагогічних наук,
Інститут соціальної роботи та управління
Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова*

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В ПРАКТИКУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ – ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ ПОСЛУГ

Зміни, що відбуваються в суспільстві, а також необхідність підвищення якості надання послуг соціально незахищеним верстам населення роблять надзвичайно актуальною проблему впровадження інновацій в практику соціальної роботи.

Проблема впровадження інновацій в практику соціальної роботи набула особливо важливого значення у зв'язку з тим, що її впровадження передбачає змінення відношення соціальних працівників інноваційної діяльності. Таке впровадження не може здійснюватися простим поєднанням традицій та інновацій в практиці надання соціальних послуг. Поєднання повинно відображати відповідно до характеру інновацій соціальної роботи, адекватну розробку нових елементів змісту, форм та методів надання соціальних послуг незахищеним категоріям населення. Соціально-інноваційна діяльність соціальних установ та служб – це розробка нових, більш якісних соціальних послуг населенню, які забезпечують підвищення ефективності соціальної роботи.

Складний характер сутності поняття інновацій в соціальній роботі зумовлює здійснення наукового аналізу в таких аспектах:

- методологічному аспекті, оскільки він відображає наявність та взаємозв'язок різних наукових підходів дослідження з теорії інновацій;
- теоретичному аспекті, оскільки він визначає систему дефініцій, що покладено в основу розуміння сутності та структури інновацій соціальної роботи;

- практичному аспекті, оскільки він передбачає перевірку умов реалізації інновацій соціальної роботи, що мають значення для реформування системи надання соціальних послуг населенню.

Феномен «інновації» відноситься до різних сфер життєдіяльності суспільства, а формування відображає його міждисциплінарний характер, оскільки у змісті відображаються трактування в межах наступних підходів:

- культурологічний підхід – розглядається в контексті обігу в наукові дослідження самого терміну «інновація», який розумівся як введення окремих елементів однієї культури в іншу культуру. Для сучасної теорії та практики соціальної роботи ідеї культурологічного підходу мають значення у роботі з мігрантами, біженцями, людьми похилого віку, так як враховують саме таке поєднання культурних цінностей.

- соціологічний підхід – розглядається в контексті соціально-економічних змін та їх наслідків щодо впливу інновацій як джерела розвитку соціальної системи. Для сучасної теорії та практики соціальної роботи значення набуває результативність інновацій – можливість підвищення адаптивних здібностей клієнтів, що потребують допомоги та забезпечення їх конкурентоспроможності.

- економічний підхід – розглядається в контексті економічного розвитку, динаміка економічних показників якого суттєво змінюється під впливом інновацій. Для сучасної теорії та практики соціальної роботи значення набуває технологічність інновацій – можливість застосування та розповсюдження інновацій, а також можливості появи стандартів соціальних послуг й соціальної роботи з конкретними групами клієнтів.

- психологічний підхід – розглядається в контексті проблем творчої діяльності, креативності та ставлення до впровадження інновацій. При цьому особлива увага надається особистісним та груповим особливостям сприймання

нововведень та змін. Для сучасної теорії та практики соціальної роботи значення набувають умови формування інновацій, їх розвитку, впровадження та розповсюдження, вплив інновацій на проблемні групи населення щодо підвищення якості життя.

Таким чином, організація нововведень у практику соціальної роботи відповідно до змін соціальних умов, потреб суспільства та певної групи клієнтів щодо нових проблем, які не вирішуються традиційними засобами обов'язково спирається на методологічний потенціал теорії інновацій, що забезпечує процес управління розвитком, особливостями якісного здійснення інноваційної соціальної діяльності. Зрозуміло, що перехід на нові технології надання соціальних послуг, орієнтує систему професійної підготовки фахівців соціальної сфери на варіативність та інноваційно-творчі форми та методи навчання. Забезпечення підготовки соціальних працівників до інноваційної діяльності передбачає вивчення групи проблем, серед яких виявлення чинників детермінації інноваційних процесів в соціальній роботі та пошук умов формування інноваційного потенціалу у майбутніх соціальних працівників.

Щодо подальших досліджень перспективним вбачаємо вивчення та систематизування інноваційних технологій та методів соціальної роботи з різними групами соціально незахищеного населення, а обґрунтування сутності інновацій та оцінювання рівня її практичного застосування дозволить спрямувати пошук нових механізмів здійснення фахової підготовки майбутніх соціальних працівників.

*Ткач І. Я.,
кандидат філософських наук, доцент,
Інститут соціальної роботи та управління
НПУ імені М. П. Драгоманова*

НОВІ ПІДХОДИ ДО ІНФРАСТРУКТУРИ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

На сучасному рівні українське суспільство має розгалужену систему надання соціальної допомоги населенню. Та все ж існуюча система соціальних інституцій працює лише на задоволення, на все зростаючий рівень потреб соціально незахищених верств населення, тобто на подолання соціальних негачій. Але, соціальні служби сьогодні працюють над новими підходами щодо змісту соціальної роботи, де першочерговим їхнім завданням буде вчасно виявити та попередити соціальну проблему.

Враховуючи проблеми, що зумовлені трансформацією українського суспільства, – йдеться про процес формування громадянського суспільства, інакше, інформаційного (знаннєвого) – все більш актуальною стає проблема соціокультурного розвитку особистості, особливо тієї, яка потребує соціальної допомоги. Тому, в умовах розвитку інформаційного суспільства, існує нагальна потреба трансформації інфраструктури системи соціальних служб.

За результатами адміністративної реформи в Україні галузеве міністерство – Міністерство соціальної політики України сьогодні об'єднало соціальну допомогу населенню та соціальну роботу в єдину систему, і забезпечує реалізацію стратегії розвитку державної соціальної політики та розробку інновацій в соціальній сфері.

Починаючи з 1992 року і до тепер Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України та галузевими міністерствами було створено цілу низку нормативно-законодавчих актів щодо реалізації державної соціальної політики, а точніше правові засади для здійснення широкомасштабної адресної соціальної роботи та соціальної допомоги.

Саме завдяки цим нормативним актам якісно і ефективно функціонує достатньо структурована мережа державних соціальних інституцій, які надають безоплатну соціальну допомогу, а саме: соціально-психологічні, юридичні, інформаційні, соціально-медичні, соціально-педагогічні послуги тощо. Також, сьогодні потужно працює сектор громадських організацій, які здійснюють соціальну роботу, надають соціальні послуги відповідно до своїх статутних документів.

Провідні вчені нашої держави, філософи, історики, педагоги, психологи тощо, приймають активну участь у наукових дослідженнях, що стосуються соціальної роботи. Зокрема, Андрущенко В.П., Михальченко М.І., Бех В.П., Лукашевич М.П., Мигович І.І., Зверєва І.Д. та інші, (праці яких відомі і за межами України), внесли великий вклад в розвиток теоретичного обґрунтування необхідності функціонування, особливо в період трансформації системи соціальних закладів. Соціальна робота, на їх думку, передбачає як надання підтримки, соціальний захист людей, так і певний контролюючий вплив на них, налагодження складних суб'єктно-об'єктних стосунків, але у яких домінує опора на творчі сили і здібності індивіда [1].

Соціальна робота має на меті не лише задоволення існуючих потреб у певної категорії населення, але, насамперед, (спираючись на думку щойно згаданих вчених) знайти можливість і засоби відкрити у кожній конкретній особи вміння самостійно долати життєві труднощі, і, створити таке середовище спілкування, яке дасть можливість повною мірою зреалізувати себе як Людину.

Перехід до інформаційного (знаннєвого) суспільства вимагає нових підходів до соціальної роботи, її стратегії і змісту. По-перше: статистичні дані свідчать про стрімке зростання кількості соціально незахищених, що потребують соціальної допомоги. По-друге: збільшення матеріальних і людських ресурсів для здійснення соціальної роботи – важкий тягар для суспільства.

Ми вважаємо, що трансформація суспільства і світового співтовариства, членами котрого ми є вимагає нових підходів до розвитку соціальних служб та соціальних інституцій.

Зміни, на наш погляд, мають відбутися саме в меті здійснення соціальної роботи та соціальної допомоги. Варто змінити акценти: активно працювати на випередження соціальних проблем, – працюючи з молоддю, молодими сім'ями, групами ризику тощо, – профілактичні заходи, а не нарощування потенціалу забезпечення чи опіки.

Аби здійснити в соціальній сфері заявлені зрушення необхідно трансформувати і саму існуючу інфраструктуру соціальних служб, тим самим зміниться і їхній зміст.

В тім числі, необхідно повною мірою використовувати існуючу систему освіти для підвищення кваліфікації та перепідготовки соціальних працівників, які мають чималий досвід, але потребують спеціальних знань не на задоволення, а на профілактику здійснення соціальної роботи, соціальної допомоги в інфраструктурі соціальних служб.

Крім цього, на нашу думку, головною метою здійснення соціальної роботи, соціальної допомоги є формування нової філософії та на її основі – стратегії розвитку та здійснення соціальної роботи спрямованої не на надання допомоги, а на профілактичні заходи, які унеможливають зростання соціальних проблем у суспільстві.

В протилежному випадку рухаючись в руслі реалізації «Концепції реформування системи соціальних послуг» суспільство, зокрема соціальні служби будуть мати справу з постійно зростаючим масивом соціальних потреб.

Список використаної літератури

1. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник. – К.: ДЦССМ, 2002. – 536 с. // Соціальна робота. Книга 4. Авторський колектив: Андрущенко В.П., Бех В.П., Козубовська І.В., Лукашевич М.П., Минович І.І. та інші.

Т.В. Сич

кандидат педагогічних наук

*Інститут післядипломної освіти й дистанційного навчання ДЗ
«Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка»*

Циган Н.В.

заступник директора

Луганський обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді

КЛАСИФІКАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Останніми десятиріччями система соціальних закладів України швидко розвивається і стає досить розгалуженою, що ускладнює процес управління. Одним із найважливіших чинників підвищення ефективності управління у соціальній сфері є усвідомлення особливостей управління соціальними закладами різних типів, що передбачає їхню класифікація.

Окремі проблеми управління закладами соціальної сфери розглянуто в працях В.П. Андрущенко, В.П. Беха, М.Ф. Головатого, І.Д. Зверєвої, Г.В. Лактіонової, М.П. Лукашевича, К.С.Шендеровського, Я.І. Юрків та ін., але повної класифікації та типології соціальних закладів не розроблено.

Мета статті – визначити сутнісні ознаки для класифікації соціальних закладів системи надання соціальних послуг України.

У ст. 12 Закону України „Про соціальні послуги” у визначенні структури сфери надання соціальних послуг та управління нею головною ознакою виступає форма власності [2]. Класифікація соціальних закладів розроблена у Російській Федерації здійснюється за наступними критеріями: форма власності; типи закладів; види закладів; категорії та групи населення, що обслуговуються в закладах [3].

Я.І. Юрків, розподіляє заклади соціального захисту за відомчим чи територіальним принципом, а також за категоріями клієнтів (заклади для людей похилого віку; заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського

підкування; заклади для безпритульних дітей; заклади для бездомних громадян та осіб, що звільняються з місць позбавлення волі) [1]. На наш погляд, це неповний перелік соціальних закладів навіть за категоріями клієнтів.

У рамках магістерського дослідження проаналізовано діяльність соціальних закладів різних форм власності, що існують в Україні, та розроблено класифікацію соціальних закладів за такими ознаками:

- *за терміном надання соціальних послуг* соціальні заклади: тривалого терміну перебування (тимчасового або постійного), короткого терміну перебування клієнтів (денного або нічного), разового консультування або соціального обслуговування, надання соціальних послуг змішаного типу (разові послуги, короткотермінове перебування або тимчасове чи постійне проживання, а також за місцем проживання клієнтів);

- *за віковим розподілом клієнтів* розподіляються на соціальні заклади: для дітей, для молоді, для повнолітніх осіб різного віку, для людей похилого віку, комплексні соціальні заклади (здійснюють соціальну роботу з сім'ями різних категорій й надають соціальні послуги всім членам сім'ї незалежно від віку);

- *за класифікацією медичних закладів*;

- *за режимом надання соціальних послуг* соціальні заклади можна поділити на: нестационарні (поліклінічні соціальні заклади), денні або нічні стаціонари, стаціонарні заклади з тимчасовим або постійним проживанням;

- *за формою власності* соціальні заклади можна поділити на державні (сфери управління Міністерства соціальної політики України, Міністерства науки та освіти, Міністерства молоді та спорту, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства внутрішніх справ) та соціальні заклади інших форм власності або недержавні (створені громадськими організаціями, благодійними фондами, релігійними об'єднаннями та громадянами і функціонують за запитом окремих соціальних груп);

- *за джерелами фінансування* можливий розподіл на заклади, що фінансуються із державного бюджету, із місцевого бюджету, за рахунок приватних підприємців (реабілітаційні центри для наркозалежних або алкозалежних осіб), за рахунок релігійних, громадських організацій або пожертвувань від громадян.

Таким чином, соціальні заклади систем України класифіковано за наступними ознаками: за формою власності, за джерелами фінансування, за терміном надання соціальних послуг, за режимом надання соціальних послуг, за категоріями клієнтів. Запропонована класифікації соціальних закладів дає можливість систематизувати розгалужену систему надання соціальних послуг України. До кола напрямів подальших перспективних розвідок варто віднести визначення особливостей надання соціальних послуг та управління у кожному зі зазначених типів закладів.

Список використаної літератури

1. Енциклопедія для фахівців соціальної роботи /За заг.редакцією проф. І.Д. Зверєвої. – К., Симферополь: Універсум, 2012. — 536 с.
2. Закон України „Про соціальні послуги” // Відом. Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – ст..358.
3. Национальный стандарт Российской Федерации „Социальное обслуживание населения. Классификация учреждений социального обслуживания. ГОСТ Р 52498-2005” [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://socialwork.tomsk.gov.ru/nazstandart/184-klassifikaziya.html>.

*Патинок О.П.,
кандидат психологічних наук, доцент,
Інститут соціальної роботи та управління
НПУ ім. М.П.Драгоманова*

УМОВИ ФОРМУВАННЯ «Я-ОБРАЗУ» МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Умови сьогодення й особливості суспільного життя ставлять високі вимоги до компетентності, професіоналізму, поведінки, рівня культури і мислення працівника соціальної сфери, а тому й до рівня професійної та особистісної підготовки у системі вищої школи майбутнього фахівця в галузі соціального забезпечення. Підвищення ефективності системи освіти, побудова

її на засадах гуманізму, зростання ролі людського фактора в суспільстві, зумовили необхідність активного впровадження в педагогічну практику особистісно зорієнтованого навчання. Постає потреба створення умов, які сприяють тому, щоб при засвоєнні будь-якого компонента змісту підготовки соціального працівника розвивалася сфера особистісних функцій індивіда. Визнання студента-майбутнього соціального працівника головною діючою фігурою всього навчального процесу складає суть особистісно зорієнтованого навчання, що забезпечить формування «Я-образу» фахівця соціальної сфери.

Система уявлень особистості про себе, що існують в усвідомлюваній та неусвідомлюваній формах, в поєднанні з їх емоційно забарвленою оцінкою та поведінковою реакцією, була об'єктом вивчення вітчизняних дослідників К.А.Абульханова-Славської, О.Г.Асмолова, І.Д.Беха, М.Й.Боришевського, Л.В.Долинської, М.І.Лісіної, С.Д.Максименка, А.В.Петровського, Л.С.Рубінштейна, В.В.Століна, В.І.Юрченко та ін.

В психологічній науці є різні підходи до розуміння феномену «Я-образу», зокрема В.В.Столін трактує його як зміст Я, а на думку М.І.Лісіної, образ себе має афективно-когнітивний характер і складається із емоційного ставлення людини до себе і когнітивних знань про себе, М.Й.Боришевський розглядає образ Я як інтегративну форму самосвідомості [2]. Виміри, які характеризують «образ Я» в цілому, включають стійкість (сталість чи мінливість уявлення індивіда про себе і свої властивості), впевненість у собі (відчуття можливості досягнення поставлених перед собою цілей), самоповагу (прийняття себе як особистості) [1].

«Я-образ» студента-майбутнього соціального працівника є результатом його самопізнання і виступає у формі узагальненого уявлення про себе як майбутнього фахівця соціальної сфери, а також є результатом апробації майбутнім фахівцем самооцінки, своїх домагань, соціально-психологічних очікувань і оціночних ставлень до оточуючих у процесі професійної підготовки. Ми переконані, що багатосторонність і емоційна насиченість діяльності в соціальній сфері змушує майбутнього соціального працівника детально вивчати себе як професіонала, не тільки усвідомлюючи наявність чи

відсутність тих чи інших професійно значущих якостей особистості, але й формувати певне самоставлення, відчувати почуття задоволення чи незадоволення своєю працею, глибоко емоційно переживати відповідність власного «образу Я» ідеальному образу себе як соціального працівника. В результаті цих процесів здійснюється саморегулююча функція професійної самосвідомості майбутнього фахівця соціальної сфери. В процесі професійного становлення особистості майбутнього соціального працівника зазнає змін «Я-образ», зокрема відбувається усвідомлення суті діяльності в соціальній сфері, що призводить до змін в уявленні про себе як потенційного суб'єкта цієї діяльності. Передумовою особистісного зростання студента-майбутнього соціального працівника, що забезпечує цінність усвідомлення свого Я, умов у яких воно існує, потреб, які воно намагається реалізувати та оцінку власних можливостей і цінностей, котрі спонукають Я до активних дій, є процес самопізнання. Активізація розвитку особистісного самопізнання передбачає включення у навчальний процес діяльності студента засобів і прийомів безпосереднього та опосередкованого самопізнання, розвитку здібностей до самоспостереження, рефлексії, самоаналізу і самоконтролю. Свідоме чи напівсвідоме сприймання людиною себе як цінності, сприяє самоповазі, вибору соціально бажаної альтернативи поведінки, гарантує більш чи менш гармонійне ставлення до себе та оточуючих. Самоприйняття або адекватний образ Я особистості при загальній позитивній установці на себе є необхідною умовою для позитивних змін і реалізації можливостей саморозвитку.

Процес формування «Я-образу» особистості майбутніх соціальних працівників є ефективним за умови усвідомлення його шляхів і засобів як викладачами, так і самими студентами. Усвідомлення суті майбутньої діяльності в соціальній сфері та її особливостей в ході професійного навчання призводить до змін в уявленні про себе як суб'єкта цієї діяльності.

Реалізуючи в умовах професійної підготовки систему навчально-виховної роботи щодо формування «Я-образу» особистості майбутніх фахівців соціальної сфери встановлено, що формування «Я-образу» особистості повинно базуватися на особистісно зорієнтованому підході і опиратися на такі

напрямки навчально-виховної роботи. Інтерактивні форми роботи зі студентами та викладачами дозволяють активізувати, коригувати процеси самопізнання та саморозвитку. Зміст психологічних дисциплін може стати дієвим, якщо студент суб'єктно засвоює інформацію, пропускає її через свій внутрішній світ. Організуючи самостійну роботу потрібно використовувати такі форми і методи, які дозволяють цілеспрямовано керувати процесами розвитку самосвідомості особистості. Навчальні практики є додатковим стимулом особистісної рефлексії, можливістю для відпрацювання навичок і вмінь самоаналізу та самокорекції.

Список використаної літератури

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навч. посібник. — К. : Академвидав, 2012. – 256 с.
2. Психологічні закономірності розвитку громадянської спрямованості особистості : [монографія] / [авт. кол.: Боришевський М.Й. та ін.] ; за ред. М.Й. Боришевського ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. - Київ : Міленіум, 2006. - 297 с.

*Адольф М.І.,
студентка 4-го курсу ЛДУ БЖД,
(Науковий керівник – А.Ф. Лозинський)*

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ ПРИЙОМНИХ ДІТЕЙ

Родина – це найдорожче для кожної людини. Тут вона робить свої найперші кроки, звідси виходить у широкий світ. У сім'ї вона навчається любові і добра, вчиться шанувати свій рід, свою землю, берегти пам'ять своєї нації. Крім того, від сімейного благополуччя залежить самопочуття людини, у родині відбувається становлення її особистості, формуються основи її світогляду. Уперше термін прийомна сім'я вживається у 1998 р., коли в Україні

почали проводити активну роботу по створенню нових сімейних форм утримання та виховання дітей, які позбавлені батьківського піклування – інституту прийомної сім'ї. У Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» наголошується, що прийомна сім'я – це сім'я, або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, добровільно прийняла за плату, із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, від 1 до 4 дітей на виховання та для спільного проживання. Прийомні діти – це діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, влаштовані до прийомної сім'ї. Прийомні батьки – це подружжя або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, які взяли на виховання та для спільного проживання дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування [4].

Завдання соціального працівника так побудувати свою діяльність, щоб якомога ефективно проходила адаптація дитини в сім'ї. Науковці називають цю діяльність соціальним супроводом – цілеспрямованою діяльністю соціального працівника по створенню необхідних умов для оптимального функціонування прийомної сім'ї і розвитку дитини.

Основними завданнями соціального супроводу є: ефективне використання наявних ресурсів для оптимальної та швидкої адаптації сім'ї та дитини – вихованця з метою вирішення її проблем; надання допомоги батькам з метою подальшого вирішення проблем шляхом мобілізації власних ресурсів; забезпечення партнерських стосунків між сім'єю, соціальною службою, іншими державними установами та громадськими організаціями для комплексного забезпечення прав прийомної дитини.

Кожній дитині потрібно надати можливість повністю реалізувати свій потенціал. Для неї слід забезпечити максимально можливий рівень фізичного та психічного здоров'я, доступ до отримання якісної освіти, безпечне життя та захист від заподіяння шкоди, позитивні емоційні переживання, відчуття того, що її люблять та цінують, розвиток навичок догляду за собою й вирішення повсякденних проблем, позитивне уявлення про себе саму, формування самоідентичності, розвиток навичок міжособистісного спілкування і

впевненості у різних ситуаціях суспільної взаємодії. Кожна дитина повинна мати свою сім'ю, відчувати батьківську опіку і любов, бути в ній захищеною і самостійною, а в майбутньому – передати все це своїм дітям. Але бути прийомними батьками – складне завдання.

Питання про влаштування дитини у прийомну сім'ю як форму державної опіки узгоджується з органами опіки та піклування районної державної адміністрації (міськвиконкому). При з'ясуванні можливості влаштування до прийомної сім'ї, соціальний працівник проводить оцінку стану розвитку дитини, яка потребує влаштування [5, с. 173].

Для кожної дитини, яка влаштовується у прийомну сім'ю, існують чинники ризику, що ускладнюють її адаптацію до нових умов життя. Умовно їх можна поділити на дві групи: чинники, що пов'язані з біологічною сім'єю прийомної дитини та умовами її попереднього проживання; чинники, пов'язані з особливостями психічного розвитку самої дитини, отриманими внаслідок втрати опіки з боку біологічних батьків [5, с. 185].

Опираючись на встановлені ризики дитини, соціальний працівник визначає ресурси, якими повинні володіти прийомні батьки. Ресурси прийомної сім'ї – це запаси, засоби, можливості, які будуть задіяні з приходом до неї прийомної дитини. Це означає, що прийомна сім'я повинна мати такі характеристики, які б уможливили позитивне вирішення питань щодо кожного встановленого ризику дитини. Ресурс прийомної сім'ї поділяється на три основні складові: матеріальний, соціальний, психологічний.

Матеріальна складова забезпечує відповідний економічний та матеріальний стан сім'ї. Соціальна – вказує на характеристики її соціальної інтеграції. Психологічна – включає знання про розвиток даної категорії дітей, навички та уміння взаємодії з ними, емоційне прийняття та розуміння особливих станів таких дітей, навички виходу із важких емоційних переживань тощо. Тож, якщо прийомні батьки мали досвід подібних переживань і знайшли конструктивне їх вирішення, тоді можна передбачити, що вони з більшою готовністю зможуть допомогти прийомній дитини знайти вихід із травмуючої ситуації.

Підготовка дитини є необхідним етапом процесу влаштування у прийомну сім'ю. Існують такі рівні підготовки дитини: мотиваційний; емоційний; когнітивний; поведінковий.

Підготовча робота з дитиною, яка влаштовується у прийомну сім'ю, проводиться на всіх рівнях. Інтенсивність роботи на тому чи іншому рівні залежить від віку дитини. Чим молодша дитина, тим більше значення має емоційний рівень підготовки. Якщо дитина старшого віку, на передній план виступає когнітивний рівень (обміркування та судження про ситуацію, що склалася) [1, с. 60]. Поведінковий рівень підготовки передбачає використання ігор для відображення звичної поведінки дитини та моделювання нової. Робота на когнітивному рівні спрямована на відображення історії життя дитини, щоб допомогти їй зрозуміти минуле та сучасне. Інтенсивність роботи на цьому рівні особливо важлива для дітей підліткового віку. За допомогою цих та інших методів дитина звикає до того, що у неї з'явиться сім'я. Це дозволяє попередити небажані випадки під час перебування у прийомній сім'ї (втечі з сім'ї, невротизації стосунків тощо) [3, с. 64]. Рішення про проведення першої зустрічі прийомних батьків з дитиною приймається після проведення взаємодобору.

Основна умова успішного влаштування дитини у прийомну сім'ю – наявність, логічного контакту між прийомними батьками та дитиною. Якщо при першій зустрічі у прийомних батьків виникають сумніви або негативне сприйняття дитини, краще відмовитися від подальших кроків і не сподіватися на те, що з часом щось зміниться. Завданням соціального працівника є виявлення таких сумнівів з метою їх обговорення з прийомними батьками та прийнятні рішення взяти на виховання цю конкретну дитину краще, коли батьки відмовляться від влаштування конкретної дитини на етапі першого знайомства, ніж після того, як дитина почне звикати до них. Організація знайомства та входження дитини в сім'ю має певні принципи та правила. Термін від першого знайомства прийомних батьків з дитиною до повного її входження у сім'ю може тривати від двох тижнів до одного місяця. Контакт батьків з дитиною налагоджується ненав'язливо, поступово. Провести першу

зустріч дитини і прийомних батьків допоможе альбом, підготовлений дитиною на попередньому етапі. Першу зустріч слід організувати у невеликому приміщенні у звичному для дитини місці. Зустріч має тривати не більше 20 хвилин. Якщо вік дитини не більше 3-4 років, то прийомні батьки частіше за все не ініціюють спілкування, ведуть себе пасивно, спостерігають за поведінкою дитини, намагаються її відчутти [6, с. 98]. Роль соціальних працівників в організації знайомства прийомних батьків з дитиною є визначальна. Соціальні працівники з питань супроводу прийомної дитини й прийомної сім'ї працюють у команді, узгоджуючи свої дії [7, с. 74].

Дуже важливим є соціальний супровід прийомних сімей та прийомних дітей. Як свідчать наукові дослідження з психології, влаштування нерідних дітей у прийомні сім'ї призводить до появи нових проблем та ускладнень у стосунках між членами родин [2, с. 88-90]. Учасниками супроводу прийомних сімей є: представники органів державної влади; соціальні працівники; прийомні батьки та їхні діти; прийомні діти; біологічні батьки прийомних дітей, родичі; залучені спеціалісти; супервізор. Учасники процесу супроводу мають усвідомлювати, що ефективність підтримки прийомних сімей залежить від їхньої узгодженої взаємодії. Для цього важливо, щоб принципи взаємодії основних учасників були відображені в угоді про влаштування дитини у прийомну сім'ю [5, с. 201-211]. На даний час організацію та здійснення соціального супроводу сімейних форм опіки покладено на Центри соціальних служб для молоді. Тому ефективне функціонування прийомної сім'ї, відновлення її виховного потенціалу вимагає постійної підтримки.

Список використаної літератури

1. Бойко А. Соціальна робота з конкретними групами клієнтів. – К., 2004. – 166 с.
2. Волинець Л. Британська модель соціальної допомоги дітям // Соціальна політика і соціальна робота. – 2000. – № 1. – С. 25-31.
3. Волинець Л. Наші діти? // Соціальна політика і соціальна робота. – 1998. – № 4. – С. 33-55.

4. Зверева І.Д., Лактіонова Г.М. Діти у скруті: альтернативи вирішення проблеми // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 3. – С. 9-10.
5. Кон И. Ребёнок и общество: Историко-этнографическая перспектива. – М. : Наука, 1988. – 224 с.
6. Лесгафт П.Ф. Семейное воспитание ребёнка и его значение. – М. : Педагогика, 1991. – 176 с.
7. Пеша І.В. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. – К. : Логос, 2000. – 87 с.

*Шерман О.М.,
доктор політичних наук, доцент,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА І ІМІДЖ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА: ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ

Імідж існував задовго до появи терміна. Різниця в тому, що в добу інформаційного суспільства значення іміджу розуміють майже усі, а півтисячоліття тому Макіавеллі, який одним із перших заговорив про механізми його формування, вважали циніком-імморалістом, який розкриває «страшні таємниці» можновладців. Сучасна політична наука трактує імідж як один із різновидів складних стереотипів, і, так само як і стереотип простий, імідж має складну структуру. Його ядро становить певний архетип – Воїна, Жерця, Батька, Мудреця, Хазяїна, Матері, Діви тощо. Навколо ядра вибудовується образ, пов'язаний з певною епохою, культурою і ментальністю: той же Воїн лежить в основі офіційного іміджу таких різних політиків, як Чингізхан, Наполеон або Фідель Кастро. Третьою складовою, найширшою, є ті вчинки політика, події, пов'язані з ним, рішення, які він обирає, що продиктовані логікою іміджу, закодовані в його ядрі і найбільше відповідають обраному образу. Так, імідж політика-воїна вимагає компоненту «боротьба» і відповідних подій, не обов'язково пов'язаних з військовими діями, але таких, які дозволяють вдатися до військової риторики (наприклад, той же Кастро багато років бореться з США в економічній, інформаційній і культурній площинах). Звісно, імідж одного політичного лідера може бути побудований на поєднанні двох і навіть більше архетипів (напр., О.Лукашенко намагається поєднати Батька і Воїна).

Метою нашої доповіді є аналіз того, яку роль в створенні іміджу політичних лідерів минулих епох відігравала соціальна політика як діяльність, спрямована на поліпшення умов життя малозабезпечених верств населення, покращення здоров'я нації, надання соціальної підтримки тим, хто її потребує, яка в кінцевому результаті має створити сприятливу соціальну атмосферу і виступає превентивним засобом суспільних конфліктів.

Хоча в своїх сучасних формах соціальна політика сформувалась у ХХ ст., ще в творах Конфуція присутня думка, що гарний правитель повинен дбати про населення своєї держави так, як батько дбає про своїх дітей (хоча в реальному житті турбота про хворих, перестарілих та непрацездатних лягала на сім'ю та общину). У давньому Єгипті фараони, яких вважали живими богами, «доводили» своє божественне походження ще й демонстративною щедрістю, роздаючи гроші, а також продукти харчування. Єгипетський цар Хархуф, що правив в другій половині III тис. до н.е., на стінах своєї гробниці залишив наступні слова: «Я любий батьком моїм, хвалимо матір'ю моєю, постійно улюблений всіма братами моїми. Я давав хліб голодному і одяг голому...». Схожі слова можна виявити і на статуї єгипетського фараона Сенусерта III (1888—1850 рр. до н.е.).

Англійські соціологи Н.Меннінг та Я.Шау вважають, що соціальна політика зародилася після розпаду Римської імперії, тобто після 5 ст. н.е. Однією з причин цього стало поширення християнської системи етичних цінностей, а також роль церкви – не лише як соціального інституту, але й суб'єкта політики. Можна з упевненістю стверджувати, що саме в добу Середньовіччя цей компонент вперше став невід'ємною частиною іміджу політичного лідера. Як писав у своєму «Повчанні» Володимир Мономах: «А найголовніше — убогих не забувайте, а скільки можете по змозі годуйте і подайте [милостиню] сироті, і вдовицю оправдуйте самі, а не давайте сильним погубити людину». Соціальна політика фактично дорівнювала благодійності. Однак і тоді, як і тепер, між демонстрацією турботи про населення і реальними заходами, спрямованими на усунення соціальних проблем, існувала значна дистанція.

В основі образів (іміджів) середньовічних правителів лежали у переважній більшості два архетипи: Воїна і Батька. Якщо перший вимагав військових перемог і особистої мужності, то останній містив компоненти «турбота» і «опіка» - звісно, над населенням. В добу середньовіччя соціальна політика правителя реалізовувалася переважно у формі ритуальних дій, які свідчили про вірність його християнським заповідям та «батьківську» турботу про населення. Мова йде насамперед про ритуальну роздачу милостині і – в окремих випадках – демонстрацію ідеального («королівського») правосуддя. Справжніми центрами соціальної допомоги були не королівські палаци, а монастирі. Щодо боротьби з бідністю, то вона фактично не проводилася.

Однак серед середньовічних правителів були й такі, для яких соціальна допомога перетворилася на основний вид діяльності, ставши домінуючим аспектом іміджу. І тут ми можемо спостерігати цікаве явище – трансформацію іміджу з площини політичної у площину релігійну. Мова йде про Єлизавету Угорську (1207-1231) та Ізабеллу Португальську (1271-1336) – королев і святих католицької церкви, які все своє життя присвятили служінню вбогим і покинутим. Так, Єлизавета Угорська після смерті чоловіка в 1227 р. вона відійшла від двору і розпочала життя сестри милосердя, доглядаючи хворих. Ця королева повністю заробляла на життя працею своїх рук, живучи в лікарні, яку сама побудувала. Неважко помітити, що в основі іміджів цих правительок лежить архетип Діви, точніше – Святої Діви, християнська інтерпретація якого ґрунтується на образі Діви Марії.

Після середньовіччя в зв'язку з секуляризацією суспільства харитативна діяльність політичного лідера поступово позбавляється релігійного забарвлення. Як наслідок – архетипи Діви і Жерця втрачають актуальність в якості підґрунтя іміджів, поступаючись архетипові Батька (або Матері). При цьому реальна політика і ритуальні дії могли бути прямо протилежними. Для того досить пригадати соціальну політику Тюдорів, тобто сумнозвісні «закони про бідних», які насправді були законами проти бідних. Зокрема, у 1547 році був прийнятий білль, що поставив жебраків перед загрозою суворих покарань, а саме, двох років каторжних робіт і тавруванням літерою «V» за перше

порушення, і стратою за друге порушення. Уряд Єлизавети I, спадкоємиці Едварда VI після Марії I, також схилився до жорстокості стосовно бродяг. Прийнятий в 1572 році акт наказував протикати порушникам вуха за перше порушення, а за друге – вішати. Прийняття цих законів не завадило Єлизаветі позиціонувати себе «як мати нації», як королеву-незайманку (поєднання архетипів Диви та Матері), яка одружилася з Англією і віддає життя турботам про суспільне благо.

Слід зазначити, що такі надсуворі закони були обумовлені не особистими якостями правителів, а тодішніми уявленнями про бідність: її вважали не соціальною проблемою, а необхідним компонентом суспільного життя, оскільки саме бідність «змушує людей працювати». У 1607 році в кожному графстві створили виправний будинок, призначений для осіб, які не бажали працювати. В виправних будинках їх примушували працювати силою.

Закони проти бідних були покладені в основу соціальної політики Англії й у наступні століття. Стосовно теми нашої доповіді, то можна припустити, що королі, які її проводили, виступали не просто у ролі батьків, але суворих батьків, які нещадно карають «ледачих» дітей і захищають «працьовитих».

Одним з перших на високому рівні дослідницької думки про роль соціальної політики у створенні іміджу замислюється, звісно, Нікколо Макіавеллі. На його думку, правитель повинен заохочувати торгівлю, ремесла і сільське господарство, завжди демонструвати такі чесноти, як співчуття, милосердя та благочестя – але не обов'язково бути таким насправді. Говорячи сучасною мовою, іміджева діяльність політичного лідера обов'язково містить компонент соціальної допомоги, але набагато важливішим є її інформаційне забезпечення, ніж результат. Вивчення діяхронічних аспектів побудови іміджу політичного лідера доводить слушність ідей великого флорентійця.

*Гнеушев В.О.,
кандидат технічних наук, доцент,*

ЕКОЛОГІЧНО КУЛЬТУРНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТОРФОВО-БОЛОТНОГО ФОНДУ ЯК ЧИННИК ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Екологічна культура є обов'язковою складовою культури суспільства, що прагне рухатись шляхом сталого розвитку. Масштаб і глибина деформацій багатьох природних систем внаслідок втручання людини яскраво підтверджують справедливість точки зору академіка В.І.Вернадського: в наш час еволюційний процес набуває особливого геологічного значення через те, що він створив нову геологічну силу – наукову думку соціального суспільства [1]. Глобальні зміни клімату, повені, масштабні пожежі, забруднення атмосфери, поверхневих і ґрунтових вод – це неповний перелік наслідків техногенних впливів на довкілля і прикладів недостатньої культури людства у стосунках з природою.

В цій доповіді зроблена спроба проаналізувати значимість екологічної культури у взаємодії людини лише з одним елементом біосфери – з торфово-болотним фондом України, який є важливим суб'єктом екологічної системи регіону: він чинить значний вплив на водний баланс території, визначає стік багатьох річкових систем, бере участь у формуванні характерного мікроклімату регіону. Істотною й газорегуляторною функцією боліт, що проявляється у поглинанні атмосферного вуглецю та продукуванні кисню в процесі фотосинтезу органічної речовини болотних рослин [3, 4]. Деякі з цих функцій (біологічна, акумулятивна, міжкруговоротна, ландшафтна) є незамінними, тобто вони притаманні тільки торфово-болотним комплексам, і жодні інші ділянки суші – ліси, луки, степи, сільськогосподарські угіддя не здатні їх виконувати [3].

Водночас, торфово-болотні системи є також об'єктами екологічної безпеки. Саме осушення торфовищ слід визнати не тільки головною причиною втрати ними численних біосферних функцій, але й фактором реальної загрози їх подальшого існування. Зміна режиму водного живлення веде до заміни

болотних фітоценозів суходільними, припинення утворення та накопичення торфу. В умовах вільного доступу кисню до верхнього шару покладу починається окислення органічної частини торфу, зростає його зольність, а вітрова та водна ерозії сприяють видаленню порівняно легких напіврозкладених залишків рослин-торфоутворювачів, прискорюючи деградацію торфовища. Осушення значно підвищує небезпеку загоряння торфу з усіма прогнозованими наслідками для екології регіону і самого родовища.

На жаль, деградація і скорочення торфового фонду України відбувається не лише через пожежі. Понад 710 торфовищ загальною площею близько 33 тис. га і з запасами торфу майже 113 млн. тон вироблені. Менш помітна, але не менш масштабна деградація тих торфових родовищ, які були осушені й використовувались як сільгоспугіддя. Осушене торфовище Заклевщина (Зарічненський район Рівненської області) площею більше 2,6 тис. га за результатами геологічної розвідки 1965 р. мало середню потужність покладу 1,2 м та середню зольність торфу 16 %. Проведене автором у 2008 р. рекогносцирувальне обстеження цього родовища показало, що його осушення і багаторічне використання площ для вирощування зернових та просапних культур призвело до зменшення товщини пласта торфу до 0,2–0,8 м. При цьому середня зольність торфу зросла до 38 %. Фактично, Заклевщина втратила статус торфового родовища. І такі приклади, на жаль, непоодинокі.

Чи означає викладене, що торфово-болотні комплекси мають стати недоторканими? Мабуть, ні: з розвитком людського суспільства вони придбали нові, природно-господарські функції, сприяють економічному і культурному розвитку людства, перетворились на звичні об'єкти господарювання. Досліджена наприкінці минулого століття значна емісія метану неосушеними торфовими родовищами показала, що «старі» родовища відіграють й негативну екологічну функцію [4], адже метан – це «парниковий» газ, що за екрануючою здатністю майже у 25 разів небезпечніший за славнозвісний CO₂! Тому реальніший шлях – це пошук компромісу, розробка «екологічно щадних» технологій і машин для видобування торфу, причому у біосферно сумісних масштабах і за такими схемами, що забезпечують відновлюваність запасів

торфу на підконтрольній території. Саме такі підходи є ознакою екологічної культури. Вони далекі від радянської концепції рекультивації вироблених торфовищ під утопічним гаслом «перетворимо болота у високоврожайні угіддя». Сучасна ідея біосферно сумісного використання торфовищ передбачає реабілітацію вироблених площ, їх ренатуралізацію шляхом повторного заболочування і відновлення процесів торфоутворення і торфонакопичення.

На підставі викладеного, можна зробити такі висновки:

1. Екологічна культура стосовно використання торфово-болотного фонду полягає у біосферно збалансованому його використанні і є чинником екологічної безпеки регіону.

2. Екологічна культура проявляється у новій концепції рекультивації вироблених торфовищ, яка передбачає їх ренатуралізацію і відновлення процесів утворення та накопичення торфу, повернення біосферних функцій.

Список використаної літератури

1. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера / Вернадский В.И. - М.: Наука, 1989. – 262 с.
2. Гнеушев В.А. Торф как местное топливо и фактор экологической безопасности / В.А. Гнеушев // Уголь Украины. – 2013. – № 4. – С.47-50.
3. Бамбалов Н.Н. Роль болот в биосфере / Н.Н. Бамбалов, В.А. Ракович. – Минск: Бел. наука, 2005. – 285 с.
4. Гнеушев В.А., Сопо Р. Торфяные месторождения и «тепличный эффект» // Уголь Украины. – 2001. – № 2-3. – С.70-72.

*Лаврецький Р.В.,
кандидат історичних наук, доцент,
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

ЕТИЧНІ ДИЛЕМИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СУЧАСНІЙ ПОЛЬЩІ

На жаль, етичні дилеми соціальних працівників на теренах Польщі на сучасному етапі, на відміну від польських учених, не знайшли належного висвітлення у публікаціях вітчизняних науковців. Проте, порівняльний аналіз розвитку етики соціальної роботи в Україні та Польщі, обмін досвідом і спільне вирішення складних і спірних етичних питань, можуть сприяти удосконаленню роботи соціальних служб обох державах. Це сприятиме вдосконаленню розвитку соціальних служб України, зокрема в контексті входження нашої держави до Європейського співтовариства.

Щодня соціальні працівники потрапляють у ситуації, які викликають сильні, часом крайні емоції. Вони виникають, коли соціальний працівник з головою поринає в роботу з клієнтами, оцінює їх проблеми, пригадує вже закінчені справи, які викликали настільки сильні емоції, що постійно повертаючись до них у думках, аналізує і оцінює прийняті рішення. Часто первинною причиною прийняття багатьох складних рішень є невідповідність особистої та професійної систем цінностей соціальних працівників. Надаючи допомогу клієнтові, соціальний працівник не завжди впевнений у правильності прийнятого рішення, йому доводиться вибирати між результативною дією і дією згідно з інструкціями, діяти всупереч бажанню клієнта як щодо самої послуги, так і способу її фінансування. Крім того, з'являються труднощі з наданням обмежених фінансових засобів, правом на допомогу [6, s. 74]. Та й самі соціальні працівники бувають обтяжені переконанням про існуючу соціальну несправедливість у суспільстві.

В останні десятиріччя у Польщі надзвичайно актуальною є етична проблема саморозвитку клієнта. Причина її виникнення банально проста. Соціальні працівники відчувають відповідальність перед клієнтами за свої дії та їх наслідки. Проте відповідальність зі сторони соціального працівника не може позбавляти клієнта прав, обов'язків та відповідальності за самого себе. Право на саморозвиток дає клієнту можливість приймати самостійні рішення і нести за них відповідальність. Ця дилема надзвичайно важлива і водночас важка, особливо в контексті роботи з клієнтами, які переживають різного роду кризи,

чи є неповносправними, зокрема з особами обділеними інтелектуально чи з психічними розладами [5].

Професію соціального працівника супроводжує конфлікт інтересів, думок, перспектив і позицій в галузі надання послуг. Відповідальність соціального працівника необхідно розглядати також через призму зобов'язань перед працедавцем (установою працевлаштування), власною професією та суспільством. Відповідальність перед суспільством треба розуміти водночас, як пропагування знань щодо діяльності осередків соціальної допомоги та соціальних працівників і доступність пропонованих послуг. Її метою є формування у суспільстві образу установи і професії. Другий напрямок діяльності стосується дослідження, ідентифікації, інформування і запобігання суспільним проблемам [5].

Важливою сферою відповідальності соціальних працівників є фінансові засоби, які суспільство виділяє на соціальну допомогу і якими розпоряджаються соціальні працівники. Соціальні працівники зобов'язані повідомляти своїм керівникам інформацію про клієнтів, які намарно розтрачують засоби з соціальної допомоги, використовують її у нечесний спосіб. Деякі з дослідників зауважують, що в такий спосіб соціальні працівники порушують одне з правил етичного кодексу, яке вимагає дотримання конфіденційності. Інша точка зору доводить, що трактування принципу конфіденційності у відносинах з клієнтом нарівні з адвокатською таємницею чи таємницею сповіді є значним зловживанням [1; 2; 3; 4].

Як свідчать результати соціологічних досліджень серед практиків соціальної роботи в Польщі під час вирішення моральної дилеми про межі свободи клієнта вони переважно керуються не посадовими інструкціями чи Етичним кодексом, а власною системою цінностей і переконань. Для вирішення даної моральної дилеми найчастіше використовувалися наступні методи: спільне обговорення проблемної ситуації, “нарада” співробітників, консультація з керівником. Більшість опитаних соціальних працівників вважають, що для них особливо важливою є можливість консультування рішень, поведінки та дій, і в ситуаціях, які викликають етичні сумніви, вони не

соромляться запитати думку керівників чи колег. У питанні про несення відповідальності за свої дії, соціальні працівники одностайно висловлюють думку, що бояться зробити замало, бояться наслідків, пов'язаних з притягненням їх до відповідальності. Поширеною є думка, “якщо щось станеться, ніхто не буде покликатися на право клієнта на саморозвиток, всі зосередяться на відповідальності соціального працівника” [5].

На думку польських науковців ще однією моральною проблемою, чи навіть дилемою професійної етики соціального працівника є характер самої допомоги, яку надають різним категоріям клієнтів. На думку В. Шмідбауера “допомога стала своєрідним товаром, доступним за визначену плату на ринку товарів і послуг, таким саме як кожен інший” [8, s. 125-126]. Допомога зазнала спеціалізації і професіоналізації, перетворюючись на професійний обов'язок, за виконання якого отримують грошову та інші винагороди. І що найважливіше – допомога втратила первісний, альтруїстичний і спонтанний характер, викликаний співпереживанням, співчуттям і опікою. “Нині допомога – це раціональні, логічні, результативні дії, спрямовані на реалізацію конкретних, вимірних цілей. Крім того, допомога стала структурованою, юридично і фінансово підкріпленою у спеціально створених, ефективних і результативних (хоча б у теорії) державних установах” [8, s. 126-127, 131]. Треба зауважити, що цитовані автори В. Шмідбауер та Б. Шлюз з актом надання допомоги пов'язують не тільки зацікавлений альтруїзм, закамурфльований егоцентризм чи навіть егоїзм зі сторони надавача, але й вимогливе ставлення та чуттєву безпорадність зі сторони приймаючого допомогу [8, s. 131].

Низка досліджень польських вчених у галузі етики соціальної роботи присвячені так званій “колонізаційній теорії”. Її суть полягає у тому, що у своїй професійній діяльності під час спілкування з клієнтом соціальний працівник часто виступає у ролі колонізатора, який нав'язує клієнту свою волю. В контакт з ним соціальний працівник домінує і, таким чином, нав'язує йому своє бачення проблем, свої позиції. Клієнт змушений хотіти того, що ми хочемо для нього. В цій ситуації соціальний працівник створює образ іншого

(клієнта), як гіршого, менш раціонального від нас і, навіть, такого, що знає менше на тему власного життя і того, яким воно повинно бути [7, s. 305].

Соціальні працівники в Республіці Польща у своїй професійній діяльності часто стикаються зі складними етичними дилемами та моральним вибором. Зробити правильний вибір їм допомагають, переважно, не посадові інструкції та Етичний кодекс, а досвід практичної діяльності, опорою якого є цінності соціальної роботи та допомога керівників і колег.

Список використаної літератури

1. *Adamczyk M.* Problemy pracowników socjalnych sektora publicznego pomocy społecznej / M. Adamczyk // Kędzior J. i Ładażyński A. (red.). Współczesne wyzwania pracy socjalnej. – Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009.
2. *Brağiel J., Kurcz A.* (red.). Pracownik socjalny. Wybrane problemy zawodu w okresie transformacji społecznej / J. Brağiel, A. Kurcz. – Opole : Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2002.
3. *Chyrowicz B.* O sytuacjach bez wyjścia w etyce / B. Chyrowicz. – Kraków : Znak, 2008.
4. *Galarowicz J.* Powołani do odpowiedzialności. Elementarz etyczny / J. Galarowicz. – Kraków : Oficyna Naukowa i Literacka, 1993.
5. *Rachwał A.* „Być w zgodzie ze sobą...” Odpowiedzialność pracownika socjalnego a prawo do samostanowienia klienta / Anna Rachwał // [Електронний ресурс] / // [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.mops.krakow.pl/sites/default/files/content/news/9308757/byc_w_zgodzie_ze_soba.
6. *Reamer F.* Dylematy etyczne w praktyce pracy socjalnej / F. Reamer // Wypisy z wybranych zagadnień pracy socjalnej / Red. M. Bocheńska – Seweryn, K. Frysztacki, K. Kluzowa. – Krakow : Uniwersytet Jagielloński, Instytut Socjologii, 1994.
7. *Szkudlarek T.* Postkolonializm jako dyskurs tożsamości: w stronę implikacji dla polskich dyskusji edukacyjnych / T. Szkudlarek // Kwieciński Z., Witkowski L. (red.). Spory o edukację. Dylematy i kontrowersje we współczesnych pedagogiach. – Warszawa: Wydawnictwo “Edytor” Toruń.
8. *Szluz B.* Wokół pojęcia pomocy i wsparcia społecznego / Szluz B. // Koncepcje pomocy człowiekowi w teorii i praktyce / Red. Z. Frączek. – Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2006.

Житинська М. О.,

Аспірант,

Інститут соціальної роботи та управління

НПУ імені М.П. Драгоманова

ОСВІТА ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ

Проблема стрімкого старіння населення протягом останніх років займає помітне місце у наукових розробках сучасних вчених. Питання підвищення якості життя людей похилого віку поступово виходять на перший план. Все більш очевидним стає можливість продовження людського життя, в тому числі, за рахунок внутрішнього саморозвитку людини.

Якість життя – категорія, що виражає якість задоволення матеріальних та духовних потреб людей: якість харчування, одягу, комфорт житлово-побутових умов, якісні характеристики у сфері охорони здоров'я, обслуговування населення, якісна структура дозвілля, моральна атмосфера та настрої людей, рівень задоволення людей в змісті спілкування, знання та ін.

Оцінити якість життя людини стає можливим через визначення її показників.

Так, аналізуючи соціально-психологічну, педагогічну та економічну літературу, ми можемо виділити основні показники якості життя: здоров'я; індивідуальний розвиток шляхом освіти; зайнятість та якість трудового життя; дозвілля; можливість придбати товари та користуватися послугами; особиста безпека; соціальні можливості та соціальна активність.

Різні аспекти рівня та якості життя населення досліджувалися вітчизняними і закордонними вченими: О.І. Амошею, Д.П. Богинею, П.Т.Бубенко, М.І. Долішнім, В.В. Онікієнком, В.С. Пономаренком, М. О. Кизимом, Е. М. Лібановою, В.Ф. Майєром, В. М. Жеребіним, О. В. Кузнєцовою, В. О. Мандибурой, Н. М. Рімашевською, О.Ф. Новиковою, В. Я. Райциним, О. Є. Суриковим та ін

Якість життя людей похилого віку залежить від рівня суб'єктивного життєвого задоволення моральних та духовних потреб, потреб в освіті. Високий рівень задоволення проявляється позитивним внутрішнім самопочуттям, невід'ємною складовою якого є збереження людської гідності,

позитивні особистісні цінності життя за нових соціальних умов, підвищення якості життя вцілому.

Освіта дорослих (освіта впродовж життя) – це цілеспрямований процес розвитку і виховання особистості шляхом реалізації освітніх програм та послуг в межах та поза межами загальної, середньої, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти.

Л.Корчагіна, визначає цей освітній процес як складову життєдіяльності особистості від дошкільного до післяпенсійного віку, спрямований на задоволення потреб у самовдосконаленні та самовираженні в усіх сферах життя через набуття певних компетентностей. І є відповіддю на необхідність самоствердження в суспільстві.

Актуальність освіти людей похилого віку полягає в тому, що вона дозволяє вирішити проблеми пов'язані з віковими кризами, визначитись у виборі провідних видів діяльності та стратегій способу життя для сприятливого розвитку особистості. Вивести людину з ізоляції та мотивувати її до активного життя можливо шляхом залучення в творчий та освітній процес.

У зв'язку з цим стає актуальним розробка та реалізація освітньої політики щодо людей похилого віку.

Практичні аспекти організації освіти дорослих, особливості і специфіку методів та форм освітньої діяльності з людьми похилого віку досліджували в своїх працях такі вчені, як: О.В. Агапова, Т.З.Козлова, А.А. Гордієнко та ін. Виявленням психологічного стану та можливостей інтелекту в похилому віці займались такі вчені, як: Б.Г. Анціферова, І.В.Давидовський, В.В. Фролькіс та ін.; вплив освіти дорослих на соціалізацію визначали П.Вентцель, Ю.Клергк та ін.

Нині однією з найбільш поширених можливостей здобути освіту людям похилого віку є навчання в університеті третього віку.

Перший навчальний заклад для людей похилого віку виник за сприянням професора П'єра Велла в 1973 році, у Франції. Поступово позитивна практика поширилась на всі країни світу.

На сьогодні, в Університеті людина похилого віку має можливість отримати нові знання та вміння, відчувати себе корисною суспільству, продемонструвати свої таланти, познайомитися з новими цікавими людьми. Пріоритетною метою та головними завданнями даної установи є надання можливості для навчання та розвитку людям похилого віку, підтримка фізичних, психологічних та соціальних можливостей людини похилого віку, сприянні розвитку діалогу між поколіннями, активізація людей похилого віку до активної участі у власному житті. Реалізація поставлених завдань через залучення в творчу та освітню діяльність, здатна мобілізувати компенсаторні, резервні когнітивні механізми інтелекту та психіки людини похилого віку. Це, в свою чергу сприяє як біологічному, так і соціально-психологічному процесу продовження життя (вітаукту) та підвищення його якості.

Освіта дорослих в Україні сьогодні привертає все більшу увагу, проте на перешкоді розвитку стоять такі проблеми: брак глибокої науково-методичної літератури; відсутність злагодженої системи у роботі установ, що займаються наданням освітніх послуг людям похилого віку; недорозвинена система підготовки спеціалістів; не вирішеність питання фінансування; практична відсутність наукових досліджень щодо геронтоосвіти та її впливу на людину похилого віку.

Отже, організація освітніх програм для людей похилого віку, піднімає рівень їх соціального благополуччя, відіграючи важливу роль у профілактиці негативних наслідків кризового періоду, підвищуючи їх адаптивні можливості до внутрішніх і зовнішніх змін.

*Злобенко О.Л.,
студент 4-го курсу ЛДУ БЖД,
(Науковий керівник – Лозинський А.Ф.)*

ПРОСТИТУЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ АНТИЧНОСТІ

Погляди часів античності на проституцію та значення її в суспільному житті базувалися на принципі двоїстої моралі, що влучно характеризується

вираженням “необхідне зло”. З одного боку, підкреслюють необхідність і доцільність проституції для соціального врегулювання статевого життя. З іншого боку, проституція є найнижчим щаблем суспільних відносин, і її таврують як ганьбу й безчестя, що має негативні правові й соціальні наслідки.

Це протиріччя – продукт двоїстої моралі, адже шлюб і проституція несумісні ще з часів античності. У Стародавньому світі були спроби знайти такі перехідні форми статевого життя, які здатні були б замінити проституцію більш шляхетними, хоча б і тимчасовими зв'язками між чоловіком і жінкою (у розумінні того, що постійний шлюб на все життя можливий і придатний не для всіх, а для багатьох представляє недосяжний ідеал).

Насамперед потрібно розглянути проституцію як соціальне безчестя тих часів. У Стародавньому світі проституція полягала в рекрутуванні проституційованих з безправного стану рабів. Тепер це взаємовідношення зникло, а тому сучасне безчестя проституції представляє щось ізольоване, що поширюється винятково на всі непрямі її форми: звідництво, зміст борделів, торгівлю дівчатами та ін.

Демосфен вказував різку соціальну й правову відмінність між положенням вільної від народження, чесною жінкою й повією: “Тідність і сан чесних і вільних від народження жінок перейшли б на повії, якби ці останні добилися права робити дітей з ким вони побажають, брати участь у здійсненні таємних присвят і жертвоприносин і користуватися почесними правами в державі...”.

Наслідки “безчестя” проституційованих, природно, повинні позначатися й у різних відносинах проституції до громадського життя, причому, статеве лицемірство часто виступало у непривабливій формі, тому, що проституція вважалася “необхідним” злом, і користуватися її послугами рекомендувалося як захист проти перелюбства й спокушання чесних дівчат. Проте, відвідування борделів вважалася ганьбою, і ніхто не зважувався піти туди вдень, відкрито. Для цієї мети вибирали, звичайно, вечірній або нічний час. Але й тоді, щоб не бути впізнаним, голову прикривали плащем або вкатувалися свого роду каптуром. Відвідування борделя з відкритою головою – так, що можна було

бути всіма впізнаним, вважалось великою безсоромністю. Чоловіки вважали необхідним захищатися від докору у відвідуванні повій. Батьки нерідко позбавляли своїх синів спадщини за те, що вони мали зв'язок із повією, або були озлоблені на практику відвідування борделів їх синами, які залишали там великі фінансові кошти.

Дивний контраст із цим представляє, з іншого боку, вільне й прихильне судження про відносини молодих людей із повіями в часи Римської республіки, коли панував лібералізм. Це пояснюється розповсюдженими в той час поглядами, начебто відвідування борделів і зносини із повіями здатні обмежити заборонені статеві зносини (перелюбство, спокушання). Досить характерним є висловлювання Ціцерона: “Якщо хто думає, що молоді заборонено любити повій, то він дотримується – не можу цього заперечувати – дуже строгих правил... Але це ставало звичкою, й було визнано нашими предками. Насправді, коли цього не було? Коли це засуджувалося? Коли це не було дозволено? І коли, нарешті, не можна було робити того, що було дозволено?”.

У античних відносинах між повіями й чесними жінками не було поступків двоїстої моралі. Зокрема, Демосфен повідомляє, що “...чоловік не ввів у свій будинок гетер Нікарету й Метанеїру...”, тому, що “...не хотів образити цим дружину й мати...”, а Еліан описує обурення Аспазії з Фокеї із приводу припущення, що “...вона може надягти дорогоцінне плаття, яке личить носити повії, але не чесної жінці...”. Повноправна антична громадянка, особливо спадкоємиця, мала право на особливі зносини свого чоловіка з гетерами або хлопчиками, так, щоб він зовсім не покидав сім'ю. Також, вона мала право подати “скаргу на погане поводження” свого чоловіка. У більшості випадків античні жінки дивилися крізь пальці на тимчасові зв'язки чоловіків з гетерами.

У дивному протиріччі із суспільним презирством до повій був той факт, що вони відігравали у суспільному житті більш значну роль, ніж чесна господарка будинку та її дочка, діяльність яких цілком обмежувалася домашньою сферою. Повія чи гетера, дійсно була “публічною” жінкою. Тільки вона одна мала значення в суспільстві, їй одній було надане право участі в

публічних заходах. Тільки вона могла бути суб'єктом і об'єктом бесіди. Прикрасою чесної жінки було мовчання й замкнений спосіб життя в тиші будинку. Тільки повія була для античного чоловіка супутником у суспільному житті. Саме гетера, а не господарка будинку звертає на себе суспільну увагу: вона служить об'єктом скандальної повсякденної хроніки, є предметом публічного поклоніння (прислів'я, пам'ятники), відіграє видну роль у літературі й мистецтві.

Головним місцем, де зосереджувалася грецька скандальна хроніка, було приміщення для бесід – антична кав'ярня (здебільшого у формі галереї з колонами), у якій збиралися, щоб поговорити про міські історії. Співбесідники значну увагу приділяли історіям про повій. Зокрема, Геродот повідомляє про гетеру Архедіке, яка була оспівана й тому користувалася великою популярністю.

Великим значенням користувалася своєрідна роль повій і проституції в античному тлумаченні снів. Бачити у вісні повію означало – щастя, а місце, де вона працює (бордель та ін.) – нещастя. Зустріч з повією – яка сама по собі представляла безчесну в соціальному відношенні істоту – приносить щастя. Як це пояснити? Ми маємо тут не що інше, як залишок первісної язичницької, примітивної думки, про повію як представницю неприборканого, нічим не обмеженого статевого життя. Підтвердження такої думки знаходимо в праці Якоба Грімма “Німецька міфологія” (1835 р.), де він стверджує, що у Німеччині, Англії й Франції зустріч із повією вважається гарною ознакою, тому що із нею пов'язуються міфи про добробут і процвітання. І, навпаки, зустріч із бездітним, не живучим статевим життям суб'єктом, наприклад, з католицьким священником, бабою або дівчиною, викликає протилежне уявлення про безплідність та неуспіх. Таким чином проявляється глибокий внутрішній зв'язок проституції з неприборканістю первісного статевого життя.

В епоху Античності повіям відводилась певна роль і у релігійних церемоніях, пов'язаних з первісними віруваннями. Зокрема, у римлян “Lupa”, “Асса Laurentia” і “Flora” є уособленням первісних богинь родючості в образі повій, на честь яких щорічно святкувалися свята родючості (Lupercalia,

Laurentinalia, Floralia). Досить характерно, що на цих святах особливо шанувалися голі повії, які були своєрідними представницями невторимої статевої неприборканості. Типовим святом повій у греків і римлян був день Афродіти чи Венери. Доходило, навіть до апофеозу, – обожнювання повій. Вони не тільки одержували коштовні подарунки (флейтистка Бромідія від фокейського тирана Філлоса чи фессалійська танцівниця Фарсалія від Філомеда), але й самі влаштовували величні дійства (найстарша “знаменитість” проституції – Родопіс звеліла виготовити залізні пристрої для жарення цілих биків і послала їх у Дельфи, де вони перебували за вівтарем храму).

В Стародавній Греції краса вважалася чимось божественним, і тим самим був прокладений шлях для апофеозу гарних повій. Першим етапом на цьому шляху було встановлення статуй незвичайно гарних гетер у храмах. Найбільш відомим прикладом є статуя Фріни в храмі Веспії та її позолоченої копії в Дельфах описаних Еліаном: “...повії Фріні греки спорудили в Дельфах статую на дуже високій колоні. Втім, я не прагну сказати просто “греки”, щоб не здалося, начебто я виражаю осудження всієї нації, яку я люблю найбільше на світі. Я прагну сказати: деякі хтиві греки. Статуя була зроблена із золота...”.

Великим впливом проституції на суспільне життя позначена і антична література, де можна виділити напрямки художніх творів, у яких проституція відіграє видну роль, або які написані для повій та їх клієнтури й знайшли собі доступ й у світських колах: комедії, монографії про повій, специфічно еротична й порнографічна література.

Таким чином, в античні часи повії відігравали значну роль у світському житті. Вони були постійними учасницями суспільних гулянок, могли з’являтися у театрі, задавали тон на міських і сільських святах, брали участь в іграх (наприклад, в іграх у м’яч, тому, що участь в них чесних жінок вважалося аморальним).

Список використаної літератури

8. Князькин И.В. Всемирная история проституции. – М. : АСТ, 2006.
9. Богословский Н.Н., Князькин И.В. Душа человеческая. Anima hominis. Мифологические, религиозные и современные псевдонаучные представления. – СПб. : ИВЦ «Балтика», 2004.

- 10.[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу :
http://www.russianboston.com/common/arc/story.php?id_cr=106&id=76351
- 11.[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу :
<http://www.xxxdosug.ru/?t=articles&id=175&VIP=02be9882a10024ba56897f7794a1eee2>
- 12.[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу :
<http://www.bettersex.ru/a.news-catID.1-viewID.1941>
- 13.[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу :
<http://nature.web.ru/db/msg.html?mid=1171344&s=260000451>
- 14.[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу :
<http://wciom.ru/poisk.html?no-cache=1>
- 15.[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу :
<http://www.bookap.by.ru/sociopsy/dialpsy/gl5.shtm>

*Лаврикович Т.В.,
студентка 4-го курсу ЛДУ БЖД,
(Науковий керівник – Лозинський А.Ф.)*

ІНФАНТИЛІЗМ ЯК ДЕСТРУКТИВНИЙ ЧИННИК В РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Інфантильність, на думку психологів та психоаналітиків – це результат не зовсім правильного виховання або несприятливих умов у період з 8 до 12 років життя індивіда. Саме в цьому віці дитині треба починати передоручати відповідальність за себе самого і свої вчинки. З 13 до 16 років у дитини формується почуття дорослості, індивідуальності, створюється власна система цінностей. А з 17 років відбувається формування розуміння свого місця в людському суспільстві й призначення в житті [11].

Вперше використовувати термін інфантилізм (від лат. *infantilis* – дитячий) по відношенню до людської поведінки запропонував у 1864 р. французький невропатолог і психіатр Ернест Шарль Ласег [7]. Інфантилізм – це стан, при якому прояви особистості не відповідають віку (т.зв. “дитячість”) [2].

За своїми проявами інфантилізм класифікується як: психічний, соціальний та фізіологічний [1; 6; 9].

Психічний інфантилізм пов'язують із наявністю властивих дитячій психіці особливостей суджень і поведінки: підвищеною емоційною нестійкістю, незрілістю суджень, примхливістю, підкорянням, залежністю від батьків та ін. При психічному інфантилізмі, відзначаються крайня нестійкість настрою й уваги, схильність до фантазування, уразливість, боязкість усього нового. Судження в інфантильної особи неглибокі й поспішні. У поведінці проявляється безтурботність і легкодумство сполучене з егоцентризмом, дитячою вимогливістю. Ці люди звикли, щоб їх проблеми вирішував хтось інший. Зародження паростків майбутніх психопатій та затримку емоційного дозрівання, також, пов'язують з психічним інфантилізмом [10]. Одним з найбільш важливих факторів у розвитку психічного інфантилізму відіграють батьки, які недостатньо серйозно ставились до дитини, не дозволяючи їй приймати самостійні рішення. Такі батьки свідомо віддаляли дитину від реальності. Ще однією з перешкод психічного особистісного росту є розпещеність. Розпещені діти мають труднощі у розвитку “почуття соціального інтересу та кооперації”. Їм не вистачає впевненості у своїх силах, оскільки інші завжди робили все за них [8].

Соціальний інфантилізм пов'язують із неприйняттям молодими людьми нових обов'язків і зобов'язань, пов'язаних з процесом дорослішання. Причинами такого інфантилізму є неправильне виховання (індивід виховується як “єдина дитина в сім'ї”, “кумир сім'ї”, гіперопіка батьків та ін.). При цьому в особи можуть виникати такі риси, як несамостійність, неорганізованість, недостатність практичних навичок та ініціатив, недостатня соціальна зрілість і адаптованість [3]. У неблагополучних сім'ях і закритих дитячих установах, в умовах гіперопіки та бездоглядності, не настає своєчасна позитивна соціалізація особи, в результаті чого не формуються система позитивно орієнтованих внутрішніх заборон і система цінностей, переважають, як правило, утилітарні інтереси, споживацьке ставлення до життя, нездатність до стійких міжособистісних відносин, виникає легкість закріплення різних негативних звичок, відсутність контролю за проявами своїх емоцій, спонукань, потягів [12].

Фізіологічний інфантилізм пов'язують із відставанням у фізичному розвитку в силу медичних і фізіологічних, а не психологічних і соціальних причин. Велике значення у вивченні причин фізіологічного відставання індивіда має уроджений сифіліс, малярія, тривале неповноцінне харчування (авітаміноз), гіпофункція щитовидної залози та ін. Подальші дослідження показали, що причини і клінічна картина інфантильності можуть бути досить різноманітні. Вона може бути спадкова і набута як результат різних захворювань раннього дитинства, а також несприятливих умов зовнішнього середовища [4].

Сьогодні інфантилізм являє собою універсальне психічне явище і в певній мірі притаманний кожній людині. Відверто девіантні форми його прояву, як правило, пов'язані з тотальною фіксацією особистості у вигляді психологічного захисного механізму – регресії (спрямована головним чином на зниження тривоги) [5]. Людина віддає перевагу задовольняти свої потреби більш простими, “дитячими” способами. Зокрема, гризе нігті; переїдає; займається оральним пізнанням, зумовленим “неповнотою” психічної зрілості та ін.

Захисний механізм регресії у людини є не що іншим, як повернення на більш ранній рівень розвитку або до простішого способу висловлювання, більш властивому дітям. Не дарма регресія вважається більш примітивним способом подолання конфлікту, при цьому джерела тривожності залишаються невирішеними. Зигмунд Фрейд писав, що “...навіть здорові, добре пристосовані люди дозволяють собі час від часу регресії, щоб зменшити тривожність або, як це говорить, спустити пар. Вони курять, напиваються, переїдають, виходять із себе, кусають нігті, колупають в носі, читають оповідання про таємниче, ходять в кіно, порушують закони, белькочуть по-дитячому, псують речі, мастурбують, займаються незвичайним сексом, жують гумку або тютюн, одягаються як діти і роблять тисячі інших “дитячих” речей. Багато з цих регресій настільки загальноприйняті, що приймаються за ознаки зрілості. Насправді все це – форми регресії, використовувані дорослими” [12].

Таким чином, можна зробити висновок, що інфантилізм як особистісна незрілість проявляється у несформованості на достатньому для даного конкретного віку рівні емоційно-вольової сфери особи. Як правило, інфантильність в якості стійкої особистісної характеристики високо корелює з такими особливостями, як завищена самооцінка і рівень домагань, егоцентризм, готовність за будь-яких обставин атрибутувати відповідальність за невдачу іншим, загострене, часом хворобливе почуття психологічної незахищеності. При цьому, основним компенсаторним механізмом, у даному випадку, виявляються спроби у що б то не стало втекти від необхідності оцінювати об'єктивну соціальну реальність, в тому числі і шляхом особистісного занурення в реальність віртуальну. Слід спеціально зазначити, що інфантилізм може поєднуватися як з нормальним інтелектуальним розвитком, так і з відставанням та випередженням у цій сфері.

Список використаної літератури

1. Астапов В.М., Микадзе Ю.В. Психология детей с нарушениями и отклонениями психического развития: хрестоматия. [2-е изд.]. – СПб. : Питер, 2008. – 384 с.
2. Большой психологический словарь / [сост. Б.Мещеряков, В.Зинченко]. – М. : Олма-пресс, 2004.
3. Вікова психологія / за ред. Г.С.Костюка. – К. : Вид-во "Радянська школа", 1976. – 272 с.
4. Возрастная и педагогическая психология / под ред. А.В.Петровского. – М. : Просвещение, 1973. – 288 с.
5. Елисеев О.П. Практикум по психологии личности. – СПб. : Питер, 2000. – 560 с.
6. Кулагина И.Ю., Колюцкий В.Н. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека. Учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. – М. : ТЦ Сфера, при участии "Юрайт", 2002. – 464.
7. Майерс Д. Социальная психология. – СПб., 2000.
8. Мак-Вильямс Н. Психоаналитическая диагностика: Понимание структуры личности в клиническом процессе. – М., 2001.
9. Самосознание и защитные механизмы личности: хрестоматия / под ред. Д.Я.Райгородского. – Самара : Издательский дом "Бахрах-М", 2008. – 656 с.
10. Смирнова Е.Т. Экспресс-психодиагностика. Введение в целостную психологию. Методики и тесты. – Самара : Издательский дом "Бахрах-М", 2005. – 320 с.

11. Фельдштейн Д.И. Хрестоматия по возрастной психологии: [изд. 2-е, доп.]. – М. : Институт практической психологии, 1996. – 304 с.
12. Фрейд З. Введение в детский психоанализ. Норма и патология детского развития. "Я" и механизмы защиты: сборник / [пер. с нем.]. – Минск : "Попурри", 2010.

*Логвиненко В.М.,
к. філос. н., доцент,
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ СЕНСУ ЖИТТЯ СОЦІАЛЬНИМ ПРАЦІВНИКОМ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Професійна підготовка соціальних працівників повинна передбачати набуття не тільки професійно необхідних знань і вмінь, але й формування професійно важливих особистісних якостей. Власне особистість соціального працівника відіграє визначальну роль в процесі професійної діяльності і реалізації соціально важливих гуманістичних цінностей. Від етичних переконань, потреб, ціннісної орієнтації особистості соціального працівника залежить не тільки ефективність діяльності з конкретним клієнтом, але й благополуччя суспільства в цілому.

Важливість моральних засад в роботі соціального працівника є беззаперечною. Багато сучасних вчених, таких як, Л.В. Бондарчук, С.В. Іщук, Г.П. Медведєва, В.І. Мітрохін, Г.І. Іконнікова, Н.Н. Карєва, Т.В. Семигіна, І.М. Грига та ін., з метою вдосконалення професійної діяльності соціальних працівників, вивчають широке коло питань професійної етики соціального працівника. Проте, слід зазначити, що при розгляді етичних категорій, увага, передусім, акцентується на категоріях обов'язку, відповідальності, справедливості, які є звісно важливими у роботі. Натомість, така категорія як сенс життя, розв'язання проблеми якого є, на нашу думку, невід'ємним елементом ефективної діяльності соціального працівника, хоч і розглядається

деякими авторами [7], проте недостатньо висвітлена в етиці соціальних працівників.

Сенс життя є важливою моральною цінністю людини. Кожен з нас намагається осмислити життя, збагнути своє призначення і відтак сформулювати стратегічну мету життя. Оскільки заданої такої мети не існує, то впродовж життя наша уява про значення сенсу життя змінюється і ми знаходимося у його постійному пошуку, який може як чітко усвідомлюватися так і лише емоційно переживатись. Пошуки сенсу життя приводять людей до різноманітних результатів, адже, цілком зрозуміло, що єдиного сенсу для усіх бути не може. Відправною точкою таких пошуків слугує особистий життєвий досвід, знання, якими володіє людина, її переконання, загалом її світогляд. Слід пам'ятати, що важливим на цьому шляху є не стільки інтелектуальний розвиток, скільки моральний. Віднайдена мета життя перетворює примітивне існування людини на повноцінне буття, наповнюючи кожен дію людини певним сенсом і скеровує її до певного способу життєдіяльності. Як зазначає В.С. Мовчан, сповнити життя сенсом не може щось буденне, несуттєве чи обмежене; воно здатне лише на певний час зосередити на собі увагу. Але неминуче особа доходить до усвідомлення обмеженості та ілюзорності цінностей, якими вона жила [6]. На думку авторитетного дослідника в галузі етики Віктора Малахова віднайти справжній сенс буття можна лише покладаючи центр свого внутрішнього існування – назовні, розчиняючись в спілкуванні з іншими людьми й високими духовними цінностями. Це породжує моральну якість відповідальності; яка змушує нас дбати про долю конкретних людей і цінностей, з якими ми життєво пов'язані [4 с. 178-179]. На забезпеченні прогресу як особистості так і об'єктивного світу, наголошує В.Г. Кремень: сенс життя полягає у формуванні особистості шляхом постійного розвитку людини через діяльність, яка не замикається на індивіді; удосконалюючись, особистість удосконалює світ [3, с. 460-461].

Зазначені думки вчених підтверджують, що найвищим сенсом життя може бути тільки альтруїстичний тип, який якнайкраще узгоджується з покликанням соціальних працівників. Соціальна допомога спираючись на

принципи гуманізму, покликана до вдосконалення соціальних відносин, де найвищою цінністю в суспільстві є людина, її благо. Якщо діяльність соціального працівника – допомога іншим, то від того, яке місце відводиться іншим людям і яке до них ставлення, проблема сенсу життя самого працівника набуває особливого соціального значення. Адже сенс життя людини – це не просто ідеал чи сукупність ідей, а орієнтація на певний спосіб дій [7].

Виконуючи свій професійний обов'язок і тим самим реалізуючи своє життєве призначення – допомагати іншим, соціальний працівник, має володіти гуманістичним світоглядом. Тільки працівник, для якого однією з найбільших цінностей є людина сама по собі, незалежно від її чеснот чи вад, її моральності, рис характеру, інтелектуального розвитку, може успішно виконувати свої обов'язки. В професійній діяльності такий спеціаліст керується розумінням об'єктивної значимості соціальної допомоги. Ціннісні орієнтації і вольові зусилля такого працівника, спрямовані на допомогу клієнтам в реалізації їх цінностей, стають його покликанням.

Отже, розв'язання проблеми сенсу життя відіграє в соціальній практиці роль детермінанти ефективної діяльності фахівця. Тому, готуючи майбутній працівників соціальних служб, потрібно орієнтувати їх на альтруїстичну модель сенсу життя, це забезпечить як задовільне професійне самопочуття так і дасть відчуття гармонії з оточуючим світом.

Список використаної літератури

1. Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://uazakon.com/document>
2. Іщук С.В. Етика соціальної роботи. Курс лекцій / С.В. Іщук. – Тернопіль: ТДПУ, 2008. – 59 с.
3. Кремень В. Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В.Г. Кремень, В.В. Ільїн. – К.: Книга, 2005. – 528 с.
4. Малахов В.А. Етика: Курс лекцій: навч. посіб. / В.А. Малахов. – 4-те вид. – К.: Либідь, 2002. – 384 с.

5. Медведева Г. П. Профессионально-этические основы социальной работы : курс лекций : учеб. пособие / Г.П. Медведева ; МГСУ, Акад. соц. работы. – М. : Изд-во МГСУ, 2001. – 299 с.
6. Мовчан В.С. Етика: Навч. посібник / В.С. Мовчан. – 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2007. – 483 с.
7. Философия социальной работы / [В.И. Митрохин, Г.И. Иконникова, Н.Н. Карева и др. ; под ред. В.И. Митрохина] ; Моск. гос. соц. ун-т. – М. : Союз, 1998. – 257 с.

Грицанюк В.В.,

кандидат політичних наук,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ОСОБЛИВОСТІ ХРИСТИЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ У ПЛАСТІ

Соціальна робота з дітьми та молоддю полягає передусім у діяльності уповноважених органів, підприємств, організацій та установ незалежно від їх підпорядкування і форми власності, а також окремих громадян, яка спрямована на створення соціальних умов життєдіяльності, гармонійного та різнобічного розвитку дітей та молоді, захист їх конституційних прав, свобод і законних інтересів, задоволення культурних та духовних потреб. Головною метою соціальної роботи з дітьми та молоддю є створення умов позитивно

орієнтованої соціалізації особистості, що сприяє соціальній адаптації та самореалізації молодого покоління в інтересах особистості й суспільства. [1] Соціальна робота передбачає взаємодію двох пріоритетних аспектів діяльності держави: по-перше це соціальна опіка, надання різних видів допомоги різним категоріям молоді і по-друге – діяльність соціальних інституцій, спрямована на розкриття творчого потенціалу молоді.

До основних соціалізуючих чинників дітей та молоді в Україні належать: сім'я; групи ровесників; навчальні заклади різного типу; засоби масової інформації; трудова діяльність; громадські організації різного спрямування. [2]

На даний час в Україні існує багато різних організацій, які сприяють соціальній адаптації та самореалізації молодого покоління. Проте свою увагу хочу зосередити на українській скаутській організації Пласт. Оскільки за оцінкою Інституту проблем виховання Академії Педагогічних Наук України Пласт є єдиною організацією в Україні, яка має чітку та ефективну виховну систему. А у 2011 році дослідження експертів Європейського союзу визнали Пласт найбільшою молодіжною та дитячою організацією в Україні.

Мета Пласту – це сприяння всебічному, патріотичному вихованню та самовихованню української молоді на засадах християнської моралі. Пластова ідея це вірність високогуманним і загальнолюдським ідеалам - Богові, Батьківщині, своєму родові, своїм близьким, всім людям. Ця ідея втілюється і у трьох головних обов'язках пластуна, дотримуватись яких вони урочисто присягають:

1. бути вірним Богові і Україні. Вірність Богові пластуни виявляють ділами, поводячись згідно з моральними правилами та проявляючи любов до ближнього. Вони відчують обов'язок дбати про других чи то в родині, в школі, гуртку; шанують все створене Богом: визнають гідність людини, дбають про добро інших створінь, піклуються про природу. Вони розвивають відчуття краси і дотримуються естетичних норм в своїй поведінці, мові, вигляді. Пластуни нікого не принижують. Бути вірними Україні означає вважати себе частиною української громади, патріотом держави;

2. допомагати іншим (усвідомлення того, що держава потребує добровільної праці на громадських засадах). Пластуни мають щоденно думати про творення добра для інших і довкілля. Для того, щоб творення добрих діл стало пластунам природною звичкою, у молодшому віці пластуни записують хоч одне добре діло на день і приносять такі списки на сходи;
3. жити за пластовим законом і слухатися пластового проводу. Пластуни визнають законність та готовність виконувати доручення потрібні для користі суспільства. Обов'язок слухатись пластового проводу показує, яке значення надає Пласт громадській дисципліні. Складаючи присягу з власної волі, молода людина визнає силу законності, що панує у його громаді.[3]

Діяльність організації ґрунтується на "Пластовому законі", який визначає правила поведінки пластуна, ставить вимоги до моральних якостей і є обов'язковим для виконання. В чотирнадцятих пунктах закону вказується, що пластун повинний бути словним (дотримуватися даного слова, не зважаючи на перешкоди), сумлінним (кожну справу виконує якнайкраще, на нього можна покластися), точним (не спізнюється, будь-яке завдання виконує докладно і до кінця), ощадним (не марнує ні грошей, ні часу, ні енергії), справедливим (шанує за заслуги без упередження, не робить кривди, але боронить покривдженого), ввічливим (шанує і поважає людей не зважаючи на її вік, стать, расу, національність чи віросповідання), братерським і доброзичливим (почуває себе приятелем людей, цікавиться їхніми потребами, бажає всім добра), врівноваженим (діє помірковано, вміє панувати над почуттями), пильним (не пропускає нагоди навчитися чогось корисного), корисним (займається тим, що приносить добрі наслідки собі, іншим, суспільству), дбати про своє фізичне здоров'я, зовнішній вигляд і культуру мови, завжди бути оптимістом. [4]

Серед основних напрямів роботи – вивчення історико-краєзнавчого матеріалу, фізично-виховна і туристична робота, здобуття знань та вмінь з надання першої медичної допомоги, гігієни тіла тощо. Навчально-виховний

процес у "Пласті" ґрунтується на вікових особливостях та індивідуальних здібностях його членів, яких поділяють на вікові категорії: 6-11 років - новацтво; 11-17 років - юнацтво, дорослі від 18 років (керівники) - старші пластуни; пластовий сеньйорат (почесні члени, які допомагають матеріально). Програма занять включає щотижневі гурткові сходи, прогулянки, екскурсії, мандрівки, табори, мистецькі, спортивні, інтелектуальні та інші змагання. Протягом року Пласт організовує та успішно проводить більше 130 виховних таборів, у яких пластуни на свіжому повітрі практично закріплюють здобуті впродовж року на щотижневих заняттях знання і уміння.[4]

Будучи неполітичною і позаконфесійною організацією, Пласт виховує молодь на свідомих, відповідальних і повновартісних громадян місцевої, національної та світової спільноти, провідників суспільства. Щоб досягнути своєї мети, Пласт розвиває духовні, розумові, соціальні і фізичні якості своїх членів; плекає серед молоді традиції її предків і передання та розуміння її історії, культури та національних традицій. [5]

Про ефективність виховної системи у Пласті свідчить довгий список відомих та успішних пластунів, таких як Квітка Цісик, Орест Субтельний, Богдан Гаврилишин, Любомир Гузар та ін.

Список використаної літератури

1. Соціальна робота з молоддю// [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://pidruchniki.ws/10480304/sotsiologiya/sotsialna_robota_moloddyu
2. Соціально-педагогічна робота з молоддю // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/17910211/pedagogika/sotsialno-pedagogichna_robota_moloddyu
3. Три головних обов'язки пластуна // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.plast.org.ua/about/ideology/3mainduties/>
4. Пластовий довідник. – Торонто: 2008. – 230с.
5. Про Пласт // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.plast.org.ua/about/plast/>

Міллер О.В.,
професор кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

АКТУАЛЬНІСТЬ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ КОМПЕТЕНТНИХ КАДРІВ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Актуальність проблеми формування професійних знань майбутніх працівників цивільного захисту зумовлена тим, що умови роботи ДСНС України вимагають значної кількості професійних якостей, які дозволяють їм приймати ефективні рішення у надзвичайних ситуаціях, наприклад, під час виникнення пожеж, катастроф, стихійних лих, коли йдеться не тільки про оптимальне використання матеріальних і фінансових ресурсів, а, насамперед, про життя людей.

Одним із актуальних завдань нинішньої освіти є підвищення її якості, а, відповідно, і метою освіти є формування ключових компетентностей, які має засвоїти майбутній фахівець пожежної безпеки.

Компетентність у перекладі з латинської (*competentia*) означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід. Компетентність працівника – це ступінь його кваліфікації, яка дозволяє успішно вирішувати задачі, що стоять перед ним.

Система підготовки кадрів - це основа кадрової політики у сфері цивільного захисту (далі - ЦЗ). Напрями, спеціальності, державні стандарти та програми підготовки повинні комплексно забезпечувати відповідними фахівцями керівного складу і робітничих професій весь спектр завдань у сфері ЦЗ, визначені для Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі - ДСНС України), інших центральних органів виконавчої влади, органів місцевої влади та місцевого самоврядування, закладів, установ, підприємств.

Основну роль в системі підготовки кадрів у сфері ЦЗ, як і в інших сферах діяльності нашого суспільства, беззаперечно відіграє система освіти. Вища

освіта у сфері ЦЗ, як складова підсистема, входить до складу державної системи вищої освіти, діє в її законодавчому полі. Одночасно вища освіта у сфері ЦЗ функціонує та є основою загальної системи, до якої входять також підсистеми наукової та науково-технічної діяльності, професійно-технічної освіти та професійної (службової) підготовки, якою займаються особи рядового і начальницького складу та працівники ДСНС України у повсякденній діяльності.

Разом з тим, слід зазначити що впродовж всього часу існування України, як незалежної держави, у сфері ЦЗ відбуваються значні системні перетворення, удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази, реформування органів управління та сил цивільного захисту, навчальних закладів і наукових установ. Значні системні зміни відбуваються також в системі освіти держави, і особливо в системі вищої освіти з часу офіційного приєднання України до “Болонського процесу”.

З прийняттям Кодексу цивільного захисту України (далі -Кодекс) вперше на законодавчому рівні у розділі VII “Навчання осіб рядового і начальницького складу служби ЦЗ та рятувальників, керівного складу, фахівців, діяльність яких пов’язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, підготовка органів управління та сил цивільного захисту” були викладені узагальнені вимоги до підготовки кадрів.

Враховуючи вимоги Кодексу, для проведення аналізу існуючої системи підготовки кадрів у сфері ЦЗ, на нашу думку, в якості основних її складових елементів доцільно виділити дві функціональні підсистеми:

індивідуальної підготовки - підготовка фахівців за певним напрямом (спеціальністю, спеціалізацією) та рівнем освіти, які повинні відповідати професії фахівця та посаді, яку він обіймає;

спільної підготовки - підготовка органів управління та сил цивільного захисту до виконання завдань щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Кожна з визначених підсистем також буде мати свої складові, які характеризуються властивими їм метою та особливостями функціонування.

Так, у системі індивідуальної підготовки можуть бути виділені наступні складові підсистеми:

підготовка осіб рядового і начальницького складу служби ЦЗ;

підготовка рятувальників, інших основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб;

підготовка не основного (допоміжного) персоналу професійних аварійно-рятувальних служб;

перепідготовка та підвищення кваліфікації медичних працівників з числа осіб рядового і начальницького складу служби ЦЗ та працівників професійних аварійно-рятувальних служб;

підготовка персоналу інших аварійно-рятувальних служб - непрофесійних, комунальних, об'єктових та громадських організацій;

навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань ЦЗ.

Підготовка (навчання) визначених категорій фахівців кожної з підсистем здійснюється у певному алгоритмі, а саме:

первинна підготовка - навчання та отримання освіти необхідного рівня освіти та напряму (спеціальності, спеціалізації) підготовки;

перепідготовка або спеціалізація - здійснюється за необхідністю;

підвищення кваліфікації - здійснюється в системі курсової підготовки у навчальних закладах кожні 3-5 років;

службова та професійна підготовка - здійснюється у процесі службової діяльності (для рядового і начальницького складу служби цивільного захисту) та виконанні обов'язків за посадою (для працівників).

Перед призначенням працівників окремих професій (з підвищеною небезпекою) на посади додатково проводиться попередня підготовка або стажування, як правило, у випробувальний термін протягом одного місяця.

Система спільної підготовки також має складові підсистеми, основними з яких є:

підготовка органів управління функціональних і територіальних підсистем єдиної державної системи ЦЗ та їх ланок;

підготовка сил ЦЗ.

Кожна з функціональних систем та їх складових підсистем реалізує визначену для неї мету (функції, завдання) через класичну систему управління, яка є органічною частиною системи підготовки кадрів у сфері ЦЗ і включає сукупність управлінських органів, підрозділів і виконавців, які виконують закріплені за ними функції та вирішують поставлені перед ними завдання, а також методичний апарат та нормативну базу, за допомогою яких здійснюється управлінський вплив.

Мета системи підготовки кадрів у сфері ЦЗ - забезпечення єдиної державної системи ЦЗ висококваліфікованими, професійно підготовленими кадрами та постійне підтримання їх фахового рівня в процесі службової діяльності, виконанні службових обов'язків та обов'язків за посадою, постійною готовністю до дій у складі органів управління та сил ЦЗ щодо попередження виникнення та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Список використаної літератури

1. Кодекс цивільного захисту України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458)
2. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=538>

*Лозинський А.Ф.,
кандидат історичних наук,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ТВОРЧОСТІ ВІДОМИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МИСЛИТЕЛІВ НОВОГО ЧАСУ

На рубежі XV-XVI ст. починається епоха Нового часу – період всесвітньої історії, що настав після епохи Середньовіччя. Новий час починає свій відлік від остаточного завоювання османами Константинополя і повалення Візантійської імперії (1453 р.), “відкриття” Колумбом Америки (1492 р.) та виголошенням “95 тез” Мартіна Лютера, що стали поштовхом до церковної Реформації (1517 р.). Новий час – це розквіт світської науки і культури.

Поняття “Новий час” було сприйняте істориками і утвердилося в науковому вжитку, але сенс його багато в чому залишається умовним, адже не всі народи вступили в цей період одночасно. Безперечно одне – у даний відрізок часу відбувається виникнення нової цивілізації, нової системи стосунків “європейського світу” та експансія європейської цивілізації в інші регіони світу. Рубежем, що відокремлює Середні віки від Нового часу, був цілий комплекс глибоких змін у всіх сферах життєдіяльності європейського суспільства.

Проблеми справедливого суспільного устрою, без соціальних конфліктів, поділу на багатих і бідних, гармонійного громадянського виховання турбували передових європейських мислителів XVI – початку XVIII ст. – англійців Томаса Мора, Джона Локка і Джона Беллєрса, італійця Томмазо Кампанелла, чеха Яна Амоса Коменського та ін. Їхні теорії стали результатом процесів, що мали місце у суспільстві при створенні державної системи соціальної допомоги та запровадженні нових форм суспільного виховання.

Томас Мор (1478-1535 рр., англійський письменник, філософ, державний діяч; один з основоположників утопічного соціалізму). У праці “Золота книжка про найкращий суспільний лад і про новий острів Утопію” (1516 р.) доводить необхідність надати всім громадянам можливість “духовної свободи і освіти”, піддає нищівній критиці тодішнє суспільне життя та приватну власність, як основне соціальне лихо, малює картину більш справедливого, на його думку, соціалістичного ладу. Він намагався розв’язати проблему усунення бідності й покласти початок загальному благополуччю. Шлях до нього пролягав через знищення права власності. Т.Мор змальовує соціалістичне суспільство, де всі громадяни працюють по шість годин на день, немає приватної власності і між людьми існує цілковита економічна й майнова рівність.

Т.Мор значну увагу приділяє питанням соціального виховання. Відзначає, що всім людям дається однакове суспільне виховання і початкова освіта. Таким чином, вже на початку XVI ст. була висунута ідея загальної обов’язкової освіти. Частина найздібніших осіб, пізніше, вчиться науки і мистецтва. Якщо учень не виправдовує надій, його відкликають із школи і направляють на фізичну

роботу, і, навпаки, ремісники, які здобули певні знання, можуть перейти до “класу вчених”. Також, він доводив, що через безпосереднє спілкування з дорослими діти опановують мораль суспільства, а соціальні фактори прямо діють на підростаюче покоління. Вільний від роботи час громадянин має проводити у бібліотеках і музеях, займаючись самоосвітою, а держава має надати всім бажаним право вільно користуватися книгами та різноманітним приладдям для здобуття освіти.

Таким чином, Т.Мор робить освіту і мистецтво здобутком усіх трудящих, намагається досягти соціального миру у суспільстві, ліквідувати бідність, покласти початок загальному благополуччю.

Томмазо Кампанелла (1568-1639 рр., італійський філософ-утопіст, теолог і поет), також висунув ідею соціального виховання у праці “Місто Сонця”. На чолі “держави Сонця” стоїть жрець-філософ – “Сонце”. Приватної власності немає, всі громадяни повинні працювати, кожний одержує за потребою. Для дітей запроваджено суспільне виховання у спеціальних навчальних закладах. При навчанні широко застосовуються методики екскурсій у майстерні ремісників, на поля і пасовища, з метою якнайповнішого розвитку сил і здібностей особи. В соціальних поглядах Т.Кампанелли центральне місце займає ідея створення єдиної світової держави, без конфліктів між людьми, встановлення миру і щастя на землі.

Ян Амос Коменський (1592-1670 рр., чеський мислитель-гуманіст, фундатор наукової педагогіки, письменник). На суспільні погляди Я.Коменського вплинула його участь в чеському національному русі, а суспільно-політичні ідеї доби Відродження сформували у ньому демократизм, гуманізм і глибоку симпатію до простих людей. Однією з провідних теорій Я.Коменського є реформування суспільства та боротьба за мир між народами усього світу. Він висловив ідею створення міжнародних організацій, які б турбувалися про збереження миру і розповсюдження освіти серед народів. У праці “Всезагальна порада щодо виправлення справ людських” накреслив програму соціальних реформ: “панегерсія” – всезагальне пробудження, “пнаявгія” – всезагальна просвіта, “пампедія” – всезагальне виховання,

“пантасія” – всезагальна упорядкування світу, “панортосія” – всезагальне перетворення, “пямнедія” – культура розуму, “панглотія” – культура мови.

Я.Коменський засуджує людство у гонитві за багатством, почестями і насолодами. У його розумінні багатство – це неминучі тривоги, почесті – летуча отрута, а насолоди – солодка отрута. Не розуміючи цього, люди *“ловлять голі тіні без речей”*, *“шукають себе поза собою”*, ставлять речі вище за Бога. Він вважає, що людські справи можна виправити шляхом єдності, простоти і добровільності. При цьому, людством має правити мудрість, пізнання, релігія і політія. Я.Коменський запропонував теорію навчання дидактики. На його думку оволодіння дидактичними принципами сприятиме наведенню порядку в християнській державі; зникнення темноти неучтва, колотнечі, розбратів; поява світла розуму, ладу, миру і спокою. Також, він звертає увагу на виховання працелюбства – як засобу самовдосконалення людей, попередження асоціальної поведінки, усунення бідності. На його думку, ледарство є першим кроком до розпусти.

Я.Коменський першим із мислителів Нового часу ґрунтовно розглянув проблеми ролі сім’ї у соціалізації особистості, суспільної відповідальності батьків за виховання дітей. Він створив перший посібник з виховання дітей *“Материнська школа”* (1631 р.), де наголошував, що батьки зобов’язані перед суспільством зробити все для того, щоб діти отримали хороше початкове виховання в сім’ї.

Творчість чеського гуманіста Я.Коменського викликає інтерес і в аспекті розв’язання проблем соціальної роботи. Зокрема, у творі *“Листи до неба”* він підтверджує середньовічну суперечливу доктрину *“бідності”* – з одного боку, засуджує соціальну нерівність, а з іншого, вважає наявність бідних і багатих Божою волею. Пізніше він доводив, що людям треба прищеплювати працелюбність, щоб уникнути бідності, а також навчити мистецтву багатіти.

Таким чином, Я.Коменський накреслив план реформування тогочасного суспільства. Ідеї соціального виховання і освіти, як основи благополуччя держави свідчать, що у його творчості існують елементи соціальної роботи.

Джон Локк (1632-1704 рр., англійський філософ, просвітител ь і державний діяч; один із основних представників емпіризму та Просвітництва). З 1667 р., поселившись у Лондоні, прилучився до політичної діяльності. Створив **першу світську систему соціального виховання та концепцію усунення бідності**. Життя і діяльність Дж.Локка співпали з епохою Англійської революції другої половини XVII ст. У своїх філософських і соціально-політичних творах він намагався теоретично осмислити корінні зміни, що відбувалися у тогочасному суспільному житті.

Дж.Локк розробив соціально-філософську теорію “чистої дошки”, яка полягає у запереченні існування в свідомості людини “вроджених” ідей і уявлень. Психіка людини від народження подібна до чистої дошки, або чистого аркуша, де ще нема ніяких записів. Теорія “чистої дошки” привела його до визнання вирішальної ролі суспільного виховання у розвитку людини. Він вказував, що на 9/10-х люди стають добрими або злими, корисними чи не корисними завдяки вихованню. Його соціальна концепція детально викладена у творі “Думки про виховання” (1693 р.), де міститься програма соціального виховання джентльмена. Джентльмен – це дворянин за походженням, ділова людина, яка уміє розумно і вигідно вести свої справи, має хорошу фізичну підготовку та відрізняється “витонченістю” манер поведінки у товаристві. Віддаючи данину традиціям світського виховання – навчанню танцям, фехтуванню, верховій їзді та ін. Дж.Локк послідовно наполягав на практичній спрямованості навчання, так як це необхідно “для ділових занять у реальному світі”. Він категорично виступав проти загальної шкільної освіти, оскільки вона є відбитком суспільства, яке за своєю суттю аморальне.

Важливе місце у соціальній концепції Дж.Локка належить моральному вихованню. Мораль він виводить не з релігійного вчення, а з інтересів окремої особи, керуючись принципом вигоди *“все, що приносить особисту користь, є моральним”*. Для джентльмена, на його думку, найважливіше виробити характер і волю. Морально вихована людина це та, якій вчинки диктує розум, і яка вміє діяти всупереч своїм почуттям і бажанням. У самообмеженні і самодисципліні Дж.Локк бачив необхідну умову розумної суспільної поведінки

і управління людини собою за різних обставин життя. При цьому моральні норми і правила не повинні залишатись чимось зовнішнім, вони мають стати глибоко внутрішніми особистісними якостями індивіда. Тому, як головна мета соціального виховання, розглядається розвиток в особистості внутрішньої потреби до активного утвердження в собі моральних принципів. У загальному, можна сказати, що мету і завдання виховання людини Дж.Локк трактував у широкому соціальному і філософському контексті взаємодії особистості і суспільства, висуваючи на перше місце становлення громадянина, формування характеру, моральних якостей людини, здатної реалізовувати високі ідеали. Таким чином, у взаємодії особистості і суспільства пріоритетне значення належить індивідуальній основі, яка повинна бути пов'язана із суспільними інтересами.

У творі “Записка про робітничі школи” (1696 р.) Дж.Локк звертається до проблем соціального значення праці. Він пропонує створювати у кожній общині трудові соціально-виховні заклади, де можна займатися якимось ремеслом (столяр, токар, тесляр), садівництвом, сільським господарством та ін. Навчаючись тут основам ремесел, поширених у даній місцевості, соціально незахищені особи мають привчатися до працелюбства, добродесної поведінки, і разом з тим компенсувати витрати на їх утримання. Цей документ не був прийнятий, адже пропозиція заснування в кожній общині школи для неімущих була на той час занадто смілива.

Філософські та соціально-політичні ідеї Дж.Локка склали цілу епоху в історії становлення соціальної роботи. Вони мали значний вплив на розвиток соціальної теорії і практики в самій Англії та інших державах світу.

Цікаві ідеї у напрямку розвитку соціальних теорій на початку XVIII ст. висловлював *Джон Беллерс* (1654-1725 рр., англійський економіст і соціальний реформатор, утопіст). Для державної системи соціальної допомоги, на його думку, характерним є створення робітничих будинків і благодійних установ. Дж.Беллерс створив проект т.зв. “трудоного коледжу”, у якому не тільки б розв'язувалась проблема усунення бідності, а й здійснювалося трудове виховання і перевиховання. Ним був проголошений лозунг: “*Хто працює, той*

не їсть”. Проект передбачав організацію освітньо-виховного закладу, що поєднує промислове підприємство і школу трудового виховання. Праця і трудова атмосфера розглядалися в якості головної соціально-виховної сили, що діє на почуття, розум і волю людини.

Своєю ідеєю про “трудоий коледж” він переслідував три мети: користь для багатих; достаток для бідних; хороше суспільне виховання для молоді. Найкращий спосіб усунення бідності – забезпечити потребуєчих роботою, а не утримувати їх. Бідних необхідно виховувати в працелюбстві, щоб вони не стали професійними волоцюгами.

На думку Дж.Беллерса, у коледжі має бути біля двохсот різних видів ремесел, щоб молодь мала можливість уникнути божевільних вчинків. Коледж являтиме собою корисну компанію і попередить від бажання виходити за його межі. Будучи добре керованим, він збереже від тих бід і вчинків, яким вчать за його межами. “Трудоий коледж” розглядався як школа, призначена для бідних, але у ньому зможуть навчатися і діти багатих.

Однак, проект “трудоого коледжу” Дж.Беллерса не був реалізований, згодом забутий, і знову відроджений у 1817 р. Робертом Оуеном.

Таким чином, у період Нового часу в Європі виникла потреба створення нової системи соціальної допомоги, що законодавчо регулювалася державою. З ростом впливу і ролі держави почалося більш активне її втручання у сферу соціальних відносин, суспільної благодійності й опіки, була сформована система місцевих органів соціальної роботи. Висвітлення проблем суспільної гармонії та державного виховання, теорії подолання гострих соціальних конфліктів у XVI – на початку XVIII ст. знайшли своє відображення в творчості соціалістів-утопістів Томаса Мора і Томмазо Кампанелли (справедливий суспільний устрій і виховання), Яна Амоса Коменського (“покращення справ людських” і державна система підтримки потребуєчих), Джона Локка (**перша світська система соціального виховання і концепція усунення бідності**), пропозиціях економіста і соціального реформатора Джона Беллерса (усунення бідності в трудових коледжах) та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Беллерс Дж. Предложения об учреждении трудового колледжа всех полезных ремесел и сельского хозяйства // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики. – М. : Просвещение, 1981. – С. 195-201.
2. Кампанелла Т. Город солнца // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики. – М. : Просвещение, 1981. – С. 56-61.
3. Кратохвил М.В. Жизнь Яна Амоса Коменского: Кн. для учителя / пер. с чеш. – М. : Просвещение, 1991. – 191 с.
4. Кузьмин К.В., Сутырин Б.А. История социальной работы за рубежом и в России (с древности до начала XX века). – М. : «Академический проект» ; Екатеринбург : «Деловая книга», 2002. – 480 с.
5. Локк Дж. Мысли о воспитании // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики. – М. : Просвещение, 1981. – С. 163-194.
6. Мигович І.І. Соціальна робота: Навч. посіб. – Ужгород : УжДУ, 1997. – 191 с.
7. Поліщук В.А., Янкович О.І. Історія соціальної педагогіки та соціальної роботи. Курс лекцій. – Тернопіль : ТДПУ, 2009. – 256 с.
8. Фурман А., Підгурська М. Історія соціальної роботи // Психологія і суспільство. – Тернопіль : ТНЕУ; Економічна думка, 2010. – № 4. – С. 163-204.

Пітик Х.М.,
студентка 4-го курсу ЛДУ БЖД,
(Науковий керівник – Лозинський А.Ф.)

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ІЗ ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Одним із найважливіших чинників прогресивного розвитку суспільства є гуманне, милосердне та дбайливе ставлення до дітей і молоді, які позбавлені можливості вести повноцінне життя внаслідок вад фізичного та психічного розвитку. Протягом багатьох років соціальна робота у відношенні до дітей-інвалідів розвивалася від елементарного догляду у спеціальних закладах до навчання дітей-інвалідів та реабілітації людей, які стали інвалідами у дорослому віці [8, с. 169]. Розрізняють такі обмеження дитячої життєдіяльності: діти з порушеннями слуху і мови (глухі, слабочуючі, логопати); порушеннями зору (сліпі, слабобачучі); порушеннями інтелектуального розвитку (розумово відсталі, з затримкою психічного розвитку); порушеннями опорно-рухового апарату; з комплексними порушеннями психофізіологічного розвитку (сліпоглухонімі, ДЦП з розумовою відсталістю); хронічними соматичними захворюваннями; психоневрологічними захворюваннями [3, с. 87].

Перш ніж говорити про напрямки організації соціальної роботи з дітьми-інвалідами необхідно визначитись з моделями, на основі яких розробляються ті чи інші напрямки. Зокрема, така робота має базуватися на чотирьох провідних моделях: медичній, політико-правовій, соціальній та моделі культурного плюралізму. *Медична модель* організації соціальної роботи включає: патронаж дітей з обмеженими функціональними можливостями вдома; медичне обслуговування; забезпечення медикаментами; санаторне лікування; виплату коштів та реалізацію пільг, гарантованих державою [4; 5]. Стрижнем *соціальної моделі* є взаємозв'язок між людиною з обмеженими можливостями та соціумом, а не відхилення у здоров'ї та розвитку. Необхідною є організація інтеграції людей з обмеженими можливостями в суспільство через створення умов для максимально можливої самореалізації, а не шляхом пристосування до норм та

правил життя здорових людей. Завдання *політико-правової моделі* організації соціальної роботи полягає у захисті прав дітей з обмеженими функціональними можливостями, що має бути закріплено законодавчо і реалізуватись через стандартизацію положень і правил в усіх сферах життєдіяльності. А завданням моделі *культурного плюралізму* є формування толерантного ставлення в суспільстві до дітей з обмеженими функціональними можливостями [3, с. 91].

Загалом соціальний захист є системою гарантованих засобів (медико-соціальні заходи, реабілітація, організація забезпечення життєдіяльності та ін.), спрямованих на створення умов, що зможуть забезпечити дітям-інвалідам рівні з іншими дітьми можливості участі в усіх сферах суспільного життя, і здійснюються у залежності від характеру та ступеня потреби дитини-інваліда у тих чи інших видах соціального захисту [6, с. 75].

Організація соціальної роботи має стосуватися не лише дитини-інваліда, а й усього її соціального оточення, оскільки особливе значення для дітей-інвалідів має норма, яка стверджує, що за наявності фізичних чи розумових обмежень людина повинна жити в своїй родині або з прийомними батьками та брати участь у житті суспільства [7, с. 63]. Для успішної соціальної роботи з дитиною з обмеженими можливостями, фахівець з соціальної роботи повинен володіти глибокими і різнобічними знаннями про особливості розвитку людини як особистості; основні тенденції суспільного розвитку і вимоги, що пред'являються суспільством до людини; вікові та індивідуальні особливості психічного й особистісного розвитку дитини (в нормі і патології) та ін. Ці знання є необхідними, оскільки соціальний працівник в процесі взаємодії з дитиною, що має обмежені можливості та її сім'єю виступає в різних ролях: вихователя, консультанта, психолога. Тому він має володіти якостями, які були б притаманні другу, педагогу, психологу та правознавцю [2, с. 323].

Кожна дитина має право навчатися і здобути освіту. Дивлячись на те, до якої категорії вона відноситься: важковиховувана, сирота чи інвалід, соціальний педагог будує певну стратегію роботи з такою дитиною. *Дитина-інвалід*, що навчається у школі, це учень, який повинен бути завжди під пильним, але не помітним для нього, наглядом. Провідним компонентом

соціально-педагогічної роботи з даною категорією дітей та молоді є формування індивідуальності, її соціалізація з урахуванням потенційних можливостей і потреб кожної особи. Завдання соціального педагога полягає в тому, щоб створити такі соціально-педагогічні умови, які сприятимуть внутрішньому розвитку індивіда, досягнення ним своїх цілей, реалізації типів поведінки, гнучкої адаптації. Тільки за таких умов людина може виявити себе нестандартно, по-новому, тобто творчо. Завдяки творчій адаптивній поведінці вона діє продумано, прагне до самостійності, гармонійності, а коли спрямовує свої зусилля на досягнення власних цілей, то діє продумано. Соціально-педагогічна реабілітація молодих інвалідів допомагає їм досягти і підтримати оптимальний рівень своєї самостійності та життєдіяльності. Навчаючись у звичайній школі, діти з обмеженими функціональними можливостями більш гостріше, ніж їх ровесники, переживають вікові кризи. Так, спочатку, при вступі дитини до школи, завданням соціального педагога є робота з дитиною щодо подолання почуття страху перед новим соціальним оточенням, підготовка дитини до нової соціальної ролі – “учень” [9, с. 287].

Соціальна реабілітація дітей з функціональними обмеженнями – це складний процес, що потребує переорієнтації, і насамперед – у напрямі розробки методології і методики соціально-педагогічної та психологічної моделі соціальної роботи. Специфіка такого підходу викликає необхідність суттєвих змін у ставленні до дітей-інвалідів, які потребують не тільки матеріальної, фінансової, гуманітарної підтримки і заходів реабілітації (медичної, професійної, соціально-побутової), а й належних умов для актуалізації своїх здібностей, розвитку особистих якостей і потреб у соціальному, моральному і духовному самовдосконаленні [1, с. 93]. Реабілітація дітей з обмеженими можливостями має свої особливості, оскільки вона повинна забезпечувати, враховуючи, що мова йде про зростаючий організм, розвиток усіх систем і функцій, попереджувати затримку у рості та розвитку [2, с. 55-57].

Ставлення суспільства до аномальної дитини є певним мірилом його цивілізованості. Донедавна питання дитячої аномалії – інвалідності у нас замовчувалося. Інвалідів намагалися ізолювати від суспільства в спеціальних

зкладах. Дитина-інвалід та її близьке оточення опинялися сам на сам зі своєю бідною.

Таким чином, провідним компонентом соціальної роботи з даною категорією дітей є формування індивідуальності, її соціалізація з урахуванням потенційних можливостей і потреб кожної дитини. Важливе значення, також, мають: побудова взаємозв'язків з мікро- і макросередовищем; розвиток психофізичних можливостей; розширення сфери спілкування, організація дозвілля, творчої та ігрової діяльності; допомога у самообслуговуванні і пересуванні; забезпечення ліками і продуктами харчування; організація оздоровлення, розробка і реалізація програм реабілітації дітей-інвалідів.

Список використаної літератури

1. Айшевурд М.М. Полноценная жизнь инвалида. – М. : Педагогика, 1991. – 88 с.
2. Акатов Л.И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы: Учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. – М. : Гуманитарный изд. центр «ВЛАДОС», 2003. – 368 с.
3. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: Навч. посіб. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
4. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2006. – № 2-3. – С. 36.
5. Зверева І.Д., Іванова І.Б. Концептуальні основи соціального захисту людей з функціональними обмеженнями // Інвалід і суспільство: проблеми інтеграції. – К., 1995. – С. 4-10.
6. Кузнецова Л.П. Основные технологии социальной работы: Учеб. пособ. – Владивосток: Изд-во ДВГТУ, 2002. – 92 с.
7. Теорії і методи соціальної роботи: Підруч. для студ. вищих навч. закл. / за ред. Т.В.Семигіної, І.І.Миговича. – К. : Акедемвидав, 2005. – 328 с.
8. Фирсов М.В., Студенова Е.Г. Теория социальной работы: Учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. – М. : Гуманитарный изд. центр «ВЛАДОС», 2001. – 432 с.
9. Ярская-Смирнова Е.Р., Неберушкина Е.К. Социальная работа с инвалидами. – СПб. : Питер, 2004. – 316 с.

Сурмяк Ю. Р.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Львівський державний університет внутрішніх справ*

*Кудрик Л. Г.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Львівський інститут післядипломної педагогічної освіти*

ПОГЛЯДИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО ЩОДО СОЦІАЛЬНО – ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ІЗ ЗАНИЖЕНОЮ ЗДАТНІСТЮ ДО НАВЧАННЯ

У Національній доктрині розвитку освіти зазначається, що важливим завданням системи освіти є навчання людини відповідально ставитися до власного здоров'я і здоров'я навколишніх як до найвищих суспільних та індивідуальних цінностей . І все ж, як зазначає академік О.Савченко, «щодо досягнення гармонізованого впливу освіти на здоров'я ми перебуваємо ще на початку розв'язання цієї проблеми». І нам є чого повчитися у Василя Сухомлинського (1918-1970. У Павлівській середній школі, де він був директором, зібрано величезний позитивний досвід здоров'яформування і здоров'язбереження дітей, виховання культури здоров'я школярів.

Особливу увагу педагог-гуманіст звертав на специфіку роботи з дітьми із заниженою здатністю до навчання. З такими дітьми треба працювати тонко, делікатно, з індивідуальним підходом. Ці діти не повинні відчувати своєї неповноцінності. В.Сухомлинський сам перечитав багато літератури про здоров'я, щоб у разі потреби надати дитині першу медичну допомогу, щоб створити для них здоров'язбережне середовище. Діти перебували на свіжому повітрі, добре харчувалися, засмагали, купалися, і без будь-яких ліків ставали міцнішими і життєрадісними, суттєво покращувався їх розумовий розвиток.

Особливий підхід був також до дітей з функціональними розладами нервової системи (збудливих, дратівливих, неспокійних, гіперактивних), причиною яких Сухомлинський вважав неправильне сімейне виховання, зокрема

надмірне піклування й опіку. Одним з найважливіших елементів їхнього лікування була трудотерапія – посильна праця на відкритому повітрі, що передбачала не стільки фізичні зусилля, скільки потребувала зосередженості, уважності. У процесі праці дитина поступово відволікалася від домашніх проблем, заспокоювалася, і її нервова система приходила до рівноваги.

Найважливіші засади «лікувальної педагогіки» В.Сухомлинського: щадити легкохворобливу психіку дитини; всім стилем, укладом шкільного життя відвертати дітей від тяжких думок і переживань, пробуджувати в них життєрадісні почуття; за жодних обставин не дати зрозуміти дитині, що до неї ставляться як до хворої.

Значний відсоток психоневрологічних розладів і захворювань у школярів – на совісті вчителя, який «ламає природу дитинства». В. Сухомлинський показує, що нетактовність і психологічна товстошкірість учителя, який нехтує індивідуально-вікові особливості дітей на різних етапах їхнього розвитку (в дитинстві, отрочстві, юності), ранять учнів, призводять до небажаних проявів і наслідків, зокрема шкільних дидактогеній.

Дидактогенії – це негативний психічний стан учня (пригнічений настрій, страх, депресія, фрустрація), що може стати причиною серйозних неврозів. Дидактогенія занижує самооцінку учня, навіює переконаність у своїй неспроможності, а отже, суттєво гальмує подальший розвиток особистості.

В основі дидактогенії лежить серйозна психічна травма, що з'явилася з вини учителя. В обставинах, коли учень постійно переживає несправедливість і грубість з боку вчителя, його нервова система зазнає різноманітних деформацій: надмірно збуджується; з'являється манія несправедливих образ і переслідувань; озлобленість або удавана безтурботність, байдужість, крайня пригніченість; страх перед учителем, школою, покаранням; кривляння, блазування; жорстокість, яка інколи набуває патологічних форм. За несправедливо завдану кривду дитина платить злом, безглуздою жорстокістю, бо у її вчинках – біль рани дитячого серця, а цей біль, якщо його не зрозуміли дорослі і не заспокоїли добротою, правдою, ласкою, засліплює думку, роздирає серце, – зазначає знавець дитячої душі В.Сухомлинський.

Педагог-гуманіст б'є на сполох з приводу того, що кількість дитячих неврозів, викликаних грубим і несправедливим ставленням педагога до дитини, зростає. Причину цього потворного явища В.Сухомлинський пояснює як наслідок багаторічної зневаги до внутрішнього духовного світу дитини, наслідок низької педагогічної культури значної частини вчителів. Парадокс полягає у тому, що дидактогенії властиві лише школі – закладові, де має панувати гуманність у стосунках між дітьми та дорослими, натомість це місце, де дитина зазнає найбільше прикrostей, наруги, насильства. Щоб запобігти дидактогеніям, уникнути дитячих неврозів, депресій, навіть суїцидів, необхідно підвищувати педагогічну культуру батьків і вчителів. Авторитарній депресивній педагогіці, яка принижувала дитину і вдома, і в школі, учений-педагог протиставив гуманну, і цим торував шлях для педагогів-новаторів.

Сухомлинський застерігав учителя не користуватися небезпечними педагогічними інструментами – осудом, несхваленням, просив уникати роздратування і крику. Крик – це ознака відсутності культури у людських взаєминах. Крик учителя приголомшує, оглушує дитину, у ньому виражається груба, примітивна, інстинктивна реакція на поведінку дітей, втрачаються справжні людські емоції. Учений-педагог переконує, що «сильнодіючим засобам», «моральному ремінцеві» не може бути місця у школі, – тут має панувати атмосфера спокою, «душевної рівноваги».

В.Сухомлинський наводить аналогію між покликанням учителя і працею лікаря. Їх об'єднує спільна заповідь: не нашкодь. Як лікар лікує хворого, так педагог виховує у людини намагання бути хорошою. *«Мудрий педагог є добрим генієм дитячого здоров'я».*

У 50-70-і роки ХХ ст., у час тоталітарного режиму, Сухомлинський був провідником ідей гуманізму та демократії серед учителів. «Наша учительська місія – захистити дитячу душу», – вчив педагог. Він переконував, що вчитель не лише повинен турбуватися про оволодіння учнями змісту освіти, перейматися проблемами знань, умінь і навичок, оцінок чи балів, а постійно приділяти увагу психологічному супроводу шкільного навчання. Учений-гуманіст наголошував, що «без психології педагогіка взагалі немислима».

Виховання – це не перебудова чи ломка тих задатків, які закладені в дитину природою, а гармонійний розвиток цих задатків. Людину можна виховати лише добром. В.Сухомлинський першим у колишньому Радянському Союзі заговорив про ненасильницьку, лікувальну педагогіку, наголошував на необхідності підготовки вчителя до реалізації оздоровчої функції освіти.

*Хлопецька К.Т.,
студентка 4-го курсу ЛДУ БЖД,
(Науковий керівник – Лозинський А.Ф.)*

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ-СИРІТ

Ставлення суспільства до своїх дітей відображає загальний рівень захисту та поваги прав людини. Якщо держава піклується про своє майбутнє покоління, вона повинна забезпечити повагу його гідності, створити належні умови для всебічного розкриття здібностей, закладення основи для повноцінного та плідного життя. Проте, на жаль, не всі діти в Україні живуть у сім'ях. Йдеться про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Відповідно до ст. 52 Конституції України утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу.

Юридичний статус, правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, молоді із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначаються Законом України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”, який набув чинності у січні 2005 р. і є складовою законодавства про охорону дитинства [5].

Законодавством України передбачено, що дитина-сирота – це дитина, в якої померли чи загинули батьки; а діти, позбавлені батьківського піклування, – це діти, які залишилися без піклування батьків: у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав; відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав; визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними; оголошенням їх

померлими; відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства; розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження; тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки; а також підкинуті діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки та безпритульні діти.

Статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування надає їй право на повне державне забезпечення і отримання передбачених законодавством пільг, які підтверджуються комплектом документів, що засвідчують обставини, через які дитина не має батьківського піклування. Крім цього, законодавчо визначені такі терміни: державні соціальні стандарти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, – це встановлені законами мінімальні норми і нормативи забезпечення дітей-сиріт, дітей, які залишилися без батьківського піклування, та осіб з їх числа; особи із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, – особи віком від 18 до 23 років, у яких у віці до 18 років померли або загинули батьки, та особи, які були віднесені до дітей, позбавлених батьківського піклування; державне утримання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа – повне забезпечення відповідно до державних соціальних стандартів матеріальними та грошовими ресурсами дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа для задоволення їх життєво необхідних потреб та створення умов для нормальної життєдіяльності.

Особливості повного державного забезпечення передбачають, що держава здійснює повне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа. Право на повне державне забезпечення в навчальних закладах мають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, віком до 18 років та особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, при продовженні навчання до 23 років або до закінчення відповідних навчальних закладів. Особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються,

крім повного державного забезпечення, виплачується стипендія в розмірі, який на 50% перевищує розмір стипендії у відповідному навчальному закладі, а також виплачується 100% заробітної плати, яка нарахована в період виробничого навчання та виробничої практики. Особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються, до завершення навчання виплачується щорічна допомога для придбання навчальної літератури в розмірі трьох місячних стипендій. Виплата зазначеної допомоги здійснюється протягом 30 днів після початку навчального року за рахунок коштів, що передбачаються для навчальних закладів у відповідних бюджетах. При наданні особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються, академічної відпустки за медичним висновком за ними зберігається на весь період академічної відпустки повне державне забезпечення та виплачується стипендія. Навчальний заклад сприяє організації їх лікування. Випускники навчальних закладів забезпечуються за рахунок навчального закладу або відповідної установи органів праці та соціального захисту населення одягом і взуттям, а також одноразовою грошовою допомогою в розмірі шести прожиткових мінімумів для осіб відповідного віку, при їх працевлаштуванні [4].

Оскільки на повне державне забезпечення мають право діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які мають цей статус, відповідна служба у справах дітей зобов'язана протягом двох місяців підготувати комплект документів, який підтверджує набуття дитиною статусу дитини-сироти.

Сьогодні в Україні працюють державні органи піклування про дітей-сиріт, які перевіряють умови утримання, виховання, навчання дітей-сиріт, клопочуть про захист їх прав, при потребі розшукують батьків. Соціальні центри для дітей, сім'ї та молоді надають дітям, позбавленим батьківського піклування послуги щодо їх соціальної та психологічної адаптації у суспільстві, підготовки до самостійного життя. У багатьох містах створено кризові центри – тимчасові дитячі притулки де протягом місяця дитина, яка має неблагополучну сім'ю, зазнала жорстокості в сім'ї, втекла з дому і опинилася на вулиці,

голодує, жебракує, ночує по підвалах і на вокзалах може знайти тимчасовий притулок, поїсти, помитися, отримати медичну допомогу, консультацію психолога. Під час перебування дітей в кризовому центрі соціальні працівники уточнюють чи є в дитини родина, чи може вона повернутися в сім'ю, чи займаються батьки її вихованням. При потребі оформлюють документи на влаштування дитини до інтернату [1].

Суспільство не байдуже до малюків, яким не пощастило з батьками. Не залишаються на стороні громадські організації, студенти, школярі, бізнесові структури. Вони організують спонсорську допомогу, акції по збору допомоги (одяг, взуття, підручники, канцтовари, продукти харчування, солодощі, подарунки), влаштовують свята для вихованців дитячих будинків. Проте, за результатами соціологічних досліджень понад 80 % дітей, які живуть у дитячих будинках та школах-інтернатах вважають себе нещасливими. Інтернат ніколи не стане альтернативою сім'ї, його можна розглядати лише як місце тимчасового перебування дитини [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що проблема сирітства в Україні є досить актуальною і потребує негайного вирішення на законодавчому, соціальному та економічному рівні. Держава робить певні кроки у напрямі соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, однак, сьогодні вони є недостатніми.

Список використаної літератури

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: навч. посіб. / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К. : Логос, 2003. – 134 с.
2. Енциклопедія освіти / В.Г.Кремень (голов. ред.). – К. : Юрінком-Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Діти-сироти: проблема, про яку говорять вголос [Електронний ресурс] / Державна підтримка дітей-сиріт в Україні. – Режим доступу до ресурсу : <http://ua.textreferat.com/referat>.
4. Сергієва О. Проблеми прав дітей в Україні [Електронний ресурс] / Проблема сирітства в Україні. – Режим доступу до ресурсу : <http://postup.lg.ua/nova-publikaciya>.
5. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / Закон

України від 13.01.2005 р., № 2342-IV // Відомості Верховної Ради
України. – 2005. – № 1.

*Цебенко А.М.,
аспірант,
Львівський національний університет імені І. Франка*

СУЧАСНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА КИЇВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ

Виконуючи місію спасіння, Українська Православна Церква Київського Патріархату, як невід'ємна частина українського суспільства, не може стояти осторонь насущних проблем життя людей та суспільства в цілому. Соціальна доктрина Української Православної Церкви Київського Патріархату представлена у Декларації «Церква і світ на початку третього тисячоліття», а також у матеріалах Помісних та Архієрейських соборів. У Декларації, зокрема, відзначено, що «підключись про вічне життя, про спасіння і моральний стан людей, Церква в той же час закликає своїх членів до соціального служіння заради спасіння світу»[2, 16;].

«Соціальне служіння має велике значення, але набагато важливішим є духовне відродження» - наголосив у своїй Доповіді з нагоди 2000-ліття Різдва Христового патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет [3, 31]. Церква наголошує, що матеріальний прогрес і добробут мають розглядатися не як самодостатні та кінцеві цінності людського існування, а лише як засоби всебічного, насамперед, духовного розвитку людини і суспільства, передумовою якого є задоволення елементарних життєво необхідних потреб людини. Саме тому Церква вважає за необхідне всіляко сприяти зусиллям держави в здійсненні її соціальної політики, пріоритетом якої, є подолання бідності та покращення умов життя людей.

Українська Православна Церква Київського Патріархату спільно з органами державної влади, а також представниками інших Церков та релігійних організацій (зокрема, в рамках діяльності обласних міжконфесійних рад служінь), реалізовує різноманітні проекти добродійної діяльності.

Під духовним проводом священнослужителів віряни не тільки слугують ближнім в їх конкретних потребах, але і загалом сприяють покращенню духовно-морального клімату суспільства, його соціальній згуртованості та консолідації.

Серед традиційних форм добродійності, що швидко відроджуються, безкоштовні їдальні. При єпархіях створені відділи соціального служіння, які опікуються мережею пунктів харчування для нужденних. Сьогодні вони діють при більшості єпархіальних управлінь, деяких монастирях та храмах, Львівській та Волинській Православних Богословських Академіях. До

прикладу, їдальня ЛПБА щодня подає близько 20-25 гарячих обідів безхатченкам. У практиці церковної доброчинності поширена роздача нужденним продуктів харчування, одягу, предметів першої необхідності, зокрема у дні Пасхи та Різдва Христового. Майже на кожній парафії у день св. Миколая роздаються подарунки дітям.

Окремим важливим напрямком церковної соціальної роботи стали проекти допомоги людям похилого віку та невиліковно хворим. Серед них, Всеукраїнська акція «Милосердя», присвячена Міжнародному дню громадян похилого віку, яка відбувається щорічно у кінці вересня - на початку жовтня. В її рамках соціально незахищених людей забезпечують одягом, продуктами харчування, ліками. У багатьох регіонах України проводяться благодійні акції для допомоги онкохворим дітям. Зібрані кошти ідуть на закупівлю необхідних препаратів та медикаментів.

В рамках Фонду соціального захисту та реабілітації сліпих, Церква бере активну участь у благодійній акції для дітей із вадами зору «Пізнаємо світ крізь книгу». Для дітей закупаються аудіо-книги і МПЗ-плеєри. При Благовіщенському жіночому монастирі (с. Прядівка, Харківська область) працює програма соціальної реабілітації алко- та наркозалежних, а також для жінок, що вийшли з місць позбавлення волі»[6]. У Дніпропетровській єпархії активно функціонує соціально-благодійний проект на підтримку молоді Січеславського краю та доброчинний фонд «Отче наш», який надає духовну та матеріальну допомогу онкохворим.

У квітні 2013 р. у Львові запрацював благодійний фонд «Шіотропiон»». Він створений Львівсько-Сокальською єпархією, Обласною клінічною психіатричною лікарнею та благодійною організацією «Західно-український фонд «Покров»». Мета проекту моральна та соціальна допомога хворим»[1].

Церква не може обійти одну з найгостріших проблем нашої держави – СНІД. Вона співпрацює з недержавними організаціями, що спеціалізуються на проблемах ВІЛ/СНІДу»[5, 36]. У м. Тельманове відкритий єдиний в Донецькій області хоспіс – Будинок милосердя для престарілих та онкологічно хворих людей; будується реабілітаційний центр для дітей-інвалідів; разом з християнами інших конфесій організований благодійний фонд «Райдуга», який опікується туберкульозними та ВІЛ-інфікованими дітьми.

Розвивається церковне служіння в лікарнях, в'язницях, підрозділах міліції, внутрішніх військах, армії, а також у виправних закладах. У Львові храм Різдва Іоана Хрестителя УПЦ КП діє при Львівській обласній клінічній лікарні і каплиця – при обласній клінічній психіатричній лікарні. Священослужителі отримали можливість надавати духовну допомогу у лікарнях, в'язницях і виправних закладах. Церква співпрацює з військовими, працівниками внутрішніх справ, медичними працівниками, тобто з тими людьми від кого залежать доля людей і чия діяльність найбільше потребує духовного опікування

Церкви. Представники УПЦ КП беруть участь в церемоніях прийняття присяги.

Важливим напрямком духовної та соціально-виховної діяльності Церкви є співпраця з освітніми навчальними закладами. УПЦ КП має храми при декількох університетах. Зокрема, у Львівському Державному університеті безпеки життєдіяльності та Національному університеті «Києво-Могилянська академія». У цьому напрямку Церква проводить діяльність і через різного роду благодійні проекти і фонди. Зокрема, міжконфесійний український благодійний фонд «Християнська освіта» сприяє розповсюдженню підручників з предметів морально-духовного спрямування та методичної літератури для вчителів християнської етики»[4, 19]. За посередництвом фонду «Героїка» у різній формі пропагується правда про українську історію.

Соціально-виховну діяльність серед молоді Церква проводить і через табори. Синодальне управління у справах молоді організовує молодіжні всеукраїнські табори «Ліствиця» (зимою) і «Пляшева» (літом). Серед регіональних православних дитячих таборів важливо відзначити: «Стежинка до Бога» (с. Біле, Рівненська обл.), «Преображення» (Рівненська обл.), «Ліствиця», «Джерело», «Дорога до Бога» (Полтавська обл.), «Вірля» (Тернопільська обл.), «Манявські сурми» (Івано-Франківська обл.) та ін. У таборах діти не тільки відпочивають, але й виховуються. Тут проводяться різноманітні спортивні і творчі конкурси, лекції на духовну тематику та про охорону довкілля.

Церква бере участь в міжнародних конференціях та семінарах присвячених соціальному служінню. Проводяться робочі зустрічі з представниками міжнародних добродійних організацій.

Складний багатовимірний характер викликів сьогодення потребує і відповідної консолідованої реакції всіх суспільних інститутів. Тому тісна співпраця Церкви, держави та громадських організацій у вирішенні насущних проблем життя людей є необхідною передумовою успішної соціальної політики, а відтак всебічного розвитку нашого суспільства.

Список використаної літератури

1. Благодійний проект «Illiotropion» [Електронний ресурс]. – [Цит. 2013, 2 жовтня]. – Режим доступу: <http://hram.lviv.ua/2612-blagodiynyi-proekt-illiotropion.html>

2. Декларація Ювілейного Помісного собору Української Православної Церкви Київського Патріархату «Церква і світ на початку третього тисячоліття» // Православний Вісник. – К., 2001. – №1-2. – С. 8-25.

3. Доповідь патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета з нагоди 2000-ліття Різдва Христового // Православний Вісник. – К., 2001. – №1-2. – С. 26-41.

4. Засідання правління Благодійного фонду // Православний Вісник. – К., 2012. – №7-8. – С. 19-20

5. Звернення Освяченого Помісного Собору Української Православної Церкви Київського Патріархату до українського народу з приводу розповсюдження епідемії ВІЛ/Снід // Православний Вісник. – К., 2008. – №7-8. – С. 36-37.

6. При жіночому монастирі УПЦ КП відкрита програма соціальної реабілітації алко- і наркозалежних та жінок, які вийшли з місць ув'язнення [Електронний ресурс]. – [Цит. 2013, 2 жовтня]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/charity/51681/

Цибран Н.О.,

студент 1-го курсу ЛДУ БЖД,

(Науковий керівник – Лозинський А.Ф.)

ХРИСТІЯНСЬКА ЦЕРКВА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ

Епоха Середньовіччя успадкувала від Римської імперії християнську релігію, яка була неоднорідною. У 1054 р. відбувся розкол християнської церкви на західну (католицизм) і східну гілки (православ'я). Згодом католицизм став ідеологічною основою середньовіччя, поступово зміцнюючи свої позиції у Європі, а церква стала першим носієм благодійності й суспільної опіки. Велику роль в наданні соціальної допомоги відіграли чернечі ордени – спільноти монахів, які добровільно прирікали себе на безшлюбність та обітницю зречення від всіх благ світу. Також, до церкви перейшла важлива функція – підтримувати суспільний мир і пом'якшувати соціальні суперечності [4, с. 27-31].

Стосунки церкви з бідними, фактично зводились до вимоги милостині, при цьому не згадувалося про знищення соціальної нерівності. Зокрема, постановами Ельвірського (306 р.) і Антіохійського соборів (341 р.), єпископату було надано право розпоряджатися на свій розсуд майном церкви для потреб соціально незахищених осіб та допомагати тим, хто потребує невідкладної допомоги. Церква не обмежувалася лише проповідями про необхідність

милостині, вона прагнула “не словом, а ділом” допомогти соціально незахищеним. Зокрема, майже 25 % церковних прибутків використовувались з благодійною метою, а роздавання хліба і складання списків убогих стали виключною її прерогативою.

Значною благодійною діяльністю займався святий Василій Великий (329-379 рр., єпископ з Кесарії Каппадокійської в Малій Азії). Він заснував притулок для перестарілих, госпіталь та богодільню для хворих і калік. Джерелом для функціонування таких закладів слугували церковні прибутки та приватні пожертви парафіян [1, с. 117-134].

Монахи опікувалися і лікували хворих й паралельно навчалися медичній справі. Проте, перші монастирські соціальні медичні заклади були досить низького професійного рівня. Лікування, в основному, відбувалося “постом і молитвою”, і рідко досягали своєї мети. Крім того, в періоди епідемій, такі лікарні при скупченні багатьох хворих, перетворювалися у розсадники небезпечних інфекційних захворювань, які легко передавалися від однієї людини до іншої та мали назву “будинків страждань” [4, с. 27-31].

Середньовічна соціальна робота в Україні, також, значною мірою була зосереджена у церквах і монастирях. Церковна соціальна допомога базувалася на т.зв. “десятині” – фінансовім відрахуванні від князівських доходів. Монастирі проводили багатопрофільну роботу і стали провідними центрами благодійності виконуючи різноманітні функції: лікування, надання одноразової допомоги харчуванням, милостині, навчання грамоті, контролю над убогими та ін. Соціальною роботою у князівські часи займалися і парафіяльні організації. Зокрема, біля храму споруджувалися спеціальні будівлі, де могли перебути негаразди соціально незахищені парафіяни. Монастирі стали не лише інституціями соціальної допомоги, але й своєрідними органами громадського контролю та місцем покарання для невірних жінок [6, с. 168-169].

Об’єктом турботи церкви були бездомні та бідні. Зокрема, у 542 р. в Ліоні був відкритий соціальний притулок “Божий будинок”, де надавали соціальну допомогу монахи і міські добровольці. Проте, згодом епідемії, війни та інші соціальні катаклізми змінили ставлення до бідності людей. Новоутворені

середньовічні держави потребували здорової робочої сили та активних людей для економічного будівництва. Поступово сформувалися два погляди на убогість. Одні сприймали бідняків як деградованих, неповноцінних, небезпечних істот, до яких необхідно застосувати дискримінаційно-репресивні заходи, а інші – проявляли співчуття і прагнули надати їм соціальну допомогу [3, с. 102].

Активну роль у процесах соціальної підтримки вразливих верств населення відігравали чернечі ордени, які стали своєрідним суспільним благодійним інститутом, де на практиці реалізовувалися ідеї милосердя і допомоги ближньому. Зокрема, іоанніти і лазаристи надавали допомогу хворим; бегарди і алексиани допомагали тим, хто перебуває присмерті та здійснювали їх поховання; а тринітарії турбувалися про повернення чи викуп полонених християн із мусульманської неволі. В Україні найбільш активною соціальною допомогою займалися: францисканці, домініканці і бенедиктинці (проводили велику місіонерську роботу в монастирях, де організовували лікарні для страждених, нічліжки для бідних і подорожніх та ін.), василіяни (один з основних чернечих орденів Української греко-католицької церкви, організовували постійну місіонерську допомогу хворим і бідним задля їхнього спасіння) та кармеліти і єзуїти (відкривали при монастирях і колегіях інтернати для незаможної молоді, допомагали убогим і бідним) та ін.

Поряд із соціальною роботою церква формувала теоретичні підходи до проблем допомоги і опіки через осмислення найважливіших християнських догматів про милосердя. Особливого поширення набули праці Василя Великого, Григорія Богослова, Іоана Златоуста, Федора Студита, Афанасія Александрійського та ін., які мали великий вплив на становлення суспільної свідомості у питаннях соціальної допомоги, підтримки і опіки. Зокрема, святий Василій Великий суть соціального милосердя вбачав у співчутті пригнобленим. Він вважав, що треба турбуватися про людей, які з великого багатства впали у крайню бідність, а також про тих, хто маючи міцне здоров'я, став хворим [1, с. 154-160]. Святий Григорій Богослов (Григорій Назіанський, 330-390 рр., Константинопольський патріарх) подав зразок практичної соціальної роботи:

“Будь для нещасного Богом”. Однак, милосердя і благодійність у ставленні до ближнього передбачають й певні завдання для того, хто творить цю милостиню. Так, Григорій Богослов розрізняв благодійність вищу і нижчу. Перша приносить користь душі й представлена законами пророків, учителів, пастирів та ін., а друга – приносить їжу, ліки, спокій і терпіння. А ідея наближення людини до гармонії душі і тіла, отримала інтерпретацію: “Заслужи перевагу перед ближнім твоїм тим, що ти за нього більш благодійний” [2, с. 668-712]. Твори проповідника, святого Іоана Златоуста (347-407 рр., єпископа Константинопольського) представлені найбільш повно і об’ємно із всіх праць церковно-соціального змісту. На його думку, людина найбільше повинна навчатися милосердю, адже воно і робить її людиною. Соціальна справедливість трактується із принципу суспільної корисності: “Ми всі маємо потребу один в одному: бідний в багатому, багатий у злидареві, той, хто нічого не має, у тому, хто подає милостиню...”. Принцип суспільної корисності розглядається як Божа мудрість. Він вважав, що в акті милосердя немає меж (“Робити добро і подавати милостиню треба навіть язичнику”), а жорстокість і несправедливість проявляються тоді, коли милосердя поширюється тільки на певне коло суб’єктів. Що стосується самої милостині, то вона є способом позбутися “хвороби духовної і ран гріховних”. Бог велів подавати милостиню не лише, щоб “наситилися бідні”, але щоб і ті, хто подає, могли “заслужити собі нагороду”. У більшій мірі милосердя необхідне другим, ніж першим. Іоан Златоуст виділяв два рівні соціальної допомоги: милості духовні (навчити істини і добру, молитися Богу за ближнього та ін.) і тілесні (напоїти спраглою, одягти голого, відвідати ув’язненого, прийняти в дім мандрівника та ін.) [5, с. 364-371].

Таким чином, середньовічні християнські мислителі і теологи передбачали необхідність всебічного виховання людини, а соціальна допомога не повинна зводитись лише до милостині (шматок хліба, одяг, ліки та ін.), вона має прищепити суспільству певні моральні якості і прагнення служити Богу.

Список використаної літератури

1. Василій Великий. Морально-аскетичні твори. – Львів : Свічадо, 2006. – 380 с.
2. Григорій Богослов // Православная энциклопедия: в 25 т. – М. : Церковно-научный центр РПЦ «Православная энциклопедия», 2006. – Т. XII. – С. 668-712.
3. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в.: Учебное пособие для педагогических учебных заведений / Под ред. академика РАО А.И.Пискунова. 2-е изд., испр, и дополн. – М. : ТЦ «Сфера», 2001. – 512 с.
4. Історія соціальної педагогіки та соціальної роботи. Курс лекцій / Поліщук В.А., Янкович О.І. – Тернопіль : ТДПУ, 2009. – 256 с.
5. Крестный путь Иоанна Златоуста / Автор-сост. О.В.Орлова. – 2-е изд. – М. : Адрес-Пресс, 2002. – 399 с.
6. Фурман А., Підгурська М. Історія соціальної роботи // Психологія і суспільство. – Тернопіль : ТНЕУ; Економічна думка, 2010. – № 4. – С. 163-204.